ਮਾਡਿਊਲ: 3

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ
(ਆਰਟ ਇੰਟੀਗਰੇਟਿਡ ਲਰਨਿੰਗ)

ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪੈਕੇਜ

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ

Art Integerated Learning (AIL)

ਅਨੁਭਵਾਤਮਕ ਪੱਧਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ

ਮੁੱਖ ਬੰਧ:-

ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਲਾ ਦੇ ਏਕੀਕਰਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾਵਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਲਾ (Visual Arts), ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਲਾ (Performing Arts) ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਕਲਾ (Literacy Arts) ਸਿੱਖਣ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਲਾ, ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਦਾ ਏਕੀਕਰਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ , ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਤਾਰਕਿਕ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੇਂਦਰਿਤ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰਬਿੰਦੂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਣਿਤ, ਵਿਗਿਆਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਮੂਰਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਣਾ ਸੰਪੂਰਨ, ਅਨੰਦਮਈ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵਾਤਮਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਡਿਊਲ ਉਦਾਰਹਣਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਲਾ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਪੜਾਵਾਂ ਦੀ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦਗਾਰ (Facilitator) ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸਾਨ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ ਕਲਾ ਦਾ ਸੀ.ਸੀ.ਈ. ਕੌਸ਼ਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਅਸਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟੂਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੀ ਰੂਪ - ਰੇਖਾ ਲਚੀਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਦਦਗਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਿੱਖਣ ਉਪਰੰਤ ਨਤੀਜਿਆਂ

ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਜਾਂ ਬਦਲਾਅ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।ਮਾਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦਗਾਰਾਂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ 4-5 ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੈਟ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੱਦਦਗਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁੱਝ ਵੈਕਲਪਿਕ ਸੈਸ਼ਨ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਣ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

ਇਸ ਮਾਡਿਊਲ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ :

* 'ਕਲਾਵਾਂ' ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ।

* ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ (Expression) ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ।

* ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਰੋਚਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ ਉਮਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲਾ- ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ।

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ :

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਕੀ ਹੈ?

ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਏਕੀਕਰਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, 'ਸੰਪੂਰਨ, ਇਕਾਈ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਜੋੜਨ ਦਾ ਕੰਮ' ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਾ ਏਕੀਕਰਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ: ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਨਾਲ ਕਲਾ ਦਾ ਸੰਯੋਜਨ ਕਰਨਾ।

ਭਾਸ਼ਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਐਨ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਕਲਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਮੂਰਤ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਲਾ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨ ਅਤੇ ਮੂਰਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਝ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਲਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਲਾ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਕਲਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਜਾਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਲਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?

ਉਹ ਕਲਾ ਰੂਪ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਰਾਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੇਟਿੰਗ, ਫੋਟੋਗਰਾਫੀ , ਪ੍ਰਿੰਟ-ਮੇਕਿੰਗ, ਸਟੇਜ ਆਰਟ , ਕਲੇ ਮਾਡਲਿੰਗ , ਮੂਰਤੀਕਲਾ, ਅਪਲਾਈਡ ਆਰਟ ਅਤੇ ਕਰਾਫਟ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਮੌਖਿਕ ਨਿਪੁੰਨਤਾ, ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਭਾਵ, ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਗਤੀ ਅਤੇ ਲੈਅ

ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਲਾਤਮਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਚ, ਸੰਗੀਤ (Vocal and Instrumental), ਰੰਗਮਚ, ਕਠਪੁਤਲੀ, ਕਹਾਣੀ ਵਾਚਨ , ਮਾਰਸ਼ਨ ਆਰਟ, ਜਾਦੂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ, ਮੂਕ-ਅਭਿਨੈ ਅਤੇ ਸਿਨੇਮਾ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।

ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ?

ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਉਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵੇਦੀ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਵਿਚਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਗੈਰ-ਮੌਖਿਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪੇਟਿੰਗ ਜਾਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ । ਕਲਾ -ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕਲਾ ਨੂੰ ਪਾਠ ਕ੍ਰਮ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਲਾ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਅਮੂਰਤ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਜਮਾਤਾਂ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਤਜੁਰਬੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਨ, ਦਿਲ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਾਵਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾ ਦੇ ਕੌਸ਼ਲ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵਾਤਮਕ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ?

ਕਲਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹੋਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਵਲੋਕਨ ਕਰਨਾ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ, ਖੋਜ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ, ਤਰਕ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਨਾ, ਸਿਰਜਨ ਕਰਨਾ, ਪੁਨਰ ਸਿਰਜਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨਾ। ਇਹਨਾਂ ਚਰਨਾਂ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

ਬੋਧਵਾਦ (Cognitive), ਮਨੋਪ੍ਰੇਰਨਾ (Phychomotor) ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ (Affective) । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਤਮਕ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਪੜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਲਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾ ਨਾਲ ਅਧਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕਲਾ ਏਕੀਕਰਨ ਸਿਖਲਾਈ ਸਿੱਖਣ ਉਪਰੰਤ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਕਲਾ ਏਕੀਕਰਨ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਤਿੰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ (cognitive, phychomotor ਅਤੇ affective) ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।ਜੋ ਕਿ ਯੋਗਤਾ ਅਧਾਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਅਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਣ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਅਕ ਜਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਆਨੰਦਮਈ ਤਰੀਕਾ ਕਿਉ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਕਲਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਅਜਾਦ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਮਾਧਿਅਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਧਿਅਮ ਦੁਆਰਾ ਹਰੇਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ

ਅਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਹਿਚਾਨ ਰੱਖਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪੈਡਾਗੋਜੀ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ, ਹਰੇਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣ, ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਕਲਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਲਾਵਾਂ ਵੱਖ-2 ਸਿਖਲਾਈ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵੈਕਲਪਿਕ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨਂ।

ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਉਹ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਣ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਆਨੰਦਮਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸੰਮਲਿਤ ਢਾਂਚੇ (inclusive- setup) ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਸਹਾਈ ਹੈ?

ਕਲਾ ਦਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵਾਤਮਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਤੋਂ ਅਸਿੱਖਿਅਤ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਸਧਾਰਨ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਕਲਾ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਾ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਇੱਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਹੈ।

ਇਹ ਪਿਛੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਹਿਸ਼ਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਯਾਤਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵੀ ਸਾਰੇ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕਲਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹੌਲੀ- ਹੌਲੀ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਣ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿਛੋਕੜਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਬੱਚੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਣ।

ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਬਣੇ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਅਕਸਰ ਪੁਛੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਮਡਿਊਲ 4 ਅਤੇ 5 ਵੇਖੋ। www.ncert.nic.in/departments/www.ncert.nic.in/departments/

SRG ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ

ਸਿੱਖਣ ਉਪਰੰਤ ਨਤੀਜੇ(Learning Outcomes)

ਇਸ ਮਾਡਿਊਲ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਦ ਐਸ.ਆਰ.ਜੀ./ਅਧਿਆਪਕ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਣਗੇ:

- ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੈਡਾਗੋਜੀਕਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰ ਪਾਣਗੇ।

- ਇਹ ਸਮਝਣਗੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਨਾਲ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ AIL ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ।
- ਇੱਕ ਮਦਦਗਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ AIL ਮਾਡਿਊਲ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ AIL ਦੇ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨ ਦੇ।
- ਜਮਾਤ ਦੀ ਸਿੱਖਣ-ਸਿੱਖਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਲਈ ਆਪਣੇ AIL ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਣ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ।
- ਕਲਾਤਮਕ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਟੂਲ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨ ਦੇ।

ਮਦਦਗਾਰ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼:

ਸੈਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣਾ ਲਈ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

(ੳ) ਸੈਸ਼ਨ ਲਈ ਸੰਸਾਧਨ:

- ਸੈਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਉਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਅਤੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਸੰਸਾਧਨ (ਵੀਡਿਓ ਕਲਿਪ, ਸਲਾਈਡ ਸ਼ੋ ਆਦਿ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰੋ)
- ਸੈਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਕਲਾ ਦੇ ਏਕੀਕਰਣ ਤੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਬੰਧਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕਰੋ।
- ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਚਾਰਟ ਪੇਪਰ, ਪੈਂਸਿਲ, ਸਕੈਚ ਪੈਨ, ਮਾਰਕਰ, ਫਲਿਪ ਚਾਰਟ, ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਿਨ, ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਜਾਂ ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਪੇਪਰ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਚੀਜਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗਣ ਲਈ ਰੱਸੀ, ਰੰਗ ਡਰਾਇੰਗ ਸ਼ੀਟ, ਕਲੇਅ, ਕੈਂਚੀ, ਗੂੰਦ, ਧੁਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੰਤਰ, ਵੇਸ਼ਭੂਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਾਨ, ਮੰਚ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਆਦਿ। ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਉਪਲਬਧ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੀਏ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮੁੱਲ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੁਫਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਣ।
- ਕਿਉਂਕਿ AIL ਸੈਸ਼ਨ ਗਤਿਵਿਧੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਯੋਜਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋਰ ਪਾਓ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸੈਸ਼ਨ ਲਈ ਸੁਵਿਧਾ ਜਰੂਰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਜੋ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾਗੀ ਅਤੇ ਮਦਦਗਾਰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਚਲ ਫਿਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਗਤਿਵਿਧੀਆਂ ਕਰ ਸਕਣ।

(ਖ) ਸੈਸ਼ਨ ਲਈ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾ:

- ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਅਧਿਆਪਨ ਮਾਡਿਊਲ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਗਤਿਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਚੋਣ ਕਰੋ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਸਹਿਜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ AIL ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।
- ਪੈਡਾਗੋਜੀਕਲ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੋ। 'ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ SRG/ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਓ।

- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ/ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਤਮਕ ਸਿੱਖਣ ਲਈ SRG/ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ AIL ਨੂੰ ਪੈਡਾਗੋਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੈਸ਼ਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

- ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਣ ਨਤੀਜਿਆਂ (Learning Outcomes) ਦੇ ਦੋ ਸੈੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਐਸ.ਆਰ.ਜੀ./ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਜਿਸਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ AIL ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸੈੱਟ ਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਨਿਪੁਨਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ AIL ਨੂੰ ਪੈਡਾਗੋਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ) ਦੀ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਬਹੁ-ਵਰਗ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ AIL ਪੈਡਾਗੋਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ 100% ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਵੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮੂਹ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਮੰਥਨ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਸਭ ਨੂੰ ਅਲਗ-2 ਕੰਮ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਪਰਿਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਰੂਰੀ ਹੈ।

(ਗ) ਏ.ਆਈ.ਐਲ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਅਧਿਆਪਕਾਂ (ਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਲਾ) ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

AIL ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ ਤੇ ਆਨੰਦਮਈ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵਾਤਮਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਕਲਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਸਹਿਤ ਹਰੇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਕਲਾ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਇੱਕ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਦੇ ਕੌਸ਼ਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। AIL ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਦੂਹਰਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

1. ਕਲਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਅਤੇ ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ AIL ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ
2. ਸਮੂਹ ਅਧਿਆਪਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਯੋਜਨਾ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨਾ।

AIL ਨੇ ਕਲਾ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਵਾਧੂ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਅਧਿਆਪਨ ਸੈਸ਼ਨ-1

ਵਿਸ਼ਾ:- ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ , ਜਮਾਤ ਅੱਠਵੀਂ, ਅਧਿਆਇ-8- 'ਏ ਸ਼ਾਰਟ ਮਾਨਸੂਨ ਡਾਅਰੀ'

ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿੱਖਣ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ-

ਅੱਪਰ -ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ - ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ

ਸਿਖਿਆਰਥੀ:

- ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਬਜਾਰਾਂ, ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ, ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ;
- ਵੱਖ -ਵੱਖ ਸੰਦਰਭਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ (ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਢੁੱਕਵੀਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਤੇ ਸਟੀਕ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਾਠ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ-। ਪਾਠ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ)।
- ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਗਤੀਵਿਧੀ , ਕਵਿਤਾ ਪਾਠ, ਨਾਟਕ, ਵਾਕ-ਵਿਵਾਦ, ਭਾਸ਼ਣ, ਵਿਆਖਾਣ,ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭਾਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
- ਕਹਾਣੀਆਂ (ਵਾਸਤਵਿਕ ਜਾਂ ਕਾਲਪਨਿਕ) ਅਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਆਪਸੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।
- ਪ੍ਰਿੰਟ, ਆਨਲਾਈਨ, ਨੋਟਿਸ ਬੋਰਡ, ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਲੇਖ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਡਿਊਲ ਯੋਗਤਾ ਅਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਣ ਨਤੀਜਿਆਂ (LO) ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।
- ਇੱਥੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ LO ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ NCERT ਦੀਆਂ ਪਾਠ -ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।ਵੱਖ -ਵੱਖ ਰਾਜ ਆਪਣੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕਲਾਸ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਉਪਕਰਣ:

ਕਾਗਜ ਅਤੇ ਪੈਂਸਿਲ , ਕੈਂਚੀ, ਗੂੰਦ, ਚਾਰਟਪੇਪਰ, ਮੋਮੀ ਰੰਗ , ਪੁਰਾਨੇ ਅਖਬਾਰ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ, ਸਕੈਚ ਪੈਨ, ਡਬਲ ਟੇਪ, ਸੈਲੋ ਟੇਪ। ਸਰਲ ਸੰਗੀਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ 'ਡਫਲੀ' ਜਾਂ ਮੰਜੀਰੇ। AIL ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਨਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪਲੱਬਧ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲੋੜੀਂਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸਮਾਂ
(2 ਘੰਟੇ 40 ਮਿੰਟ)
ਪੈਡਾਗੋਜੀਕਲ ਨੀਤੀਆਂ

ਗਤੀਵਿਧੀ-1 (10 ਮਿੰਟ)

ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਇੱਕ ਦਿਨ (ਬਰਸਾਤ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਬਰਸਾਤ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਣ ਦਾ ਨਾਟਕ ਕਰੋ)

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਤਾੜੀ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਧੁਨੀ ਕੱਢਦੇ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਦੋ ਉਗਲਾਂ , ਤਿੰਨ ਉਗਲਾਂ , ਚਾਰ ਉਗਲਾਂ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਉਗਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਮੱਦਦਗਾਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤਾੜੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤਾੜੀ ਬਜਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਭਾਗੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਨਗੇ।

ਹੁਣ ਅਸੀ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਵਾਂਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਂਗਲ ਤੋਂ ਪੰਜ ਉਂਗਲ ਤੱਕ ਅਤੇ ਪੰਜ ਤੋਂ ਇੱਕ ਉਂਗਲ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ । ਇਸ ਨਾਲ ਹਲਕੀ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੇਜ਼ ਤੋਂ ਹਲਕੀ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ।

ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਹੈ- ਅੱਧੇ ਪ੍ਰਤੀਭਾਗੀ ਬਰਸਾਤ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਅੱਧੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਇੰਝ ਜਤਾਉਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋਣ।

ਅੱਗੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗਤੀਵਿਧੀ (Follow-up) ਦੇ ਲਈ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ:

- ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ?
- ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਬਰਸਾਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਸਕੇ?
- ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਬਰਸਾਤ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਣ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਲੱਗਿਆ?

ਗਤੀਵਿਧੀ-2 (10 ਮਿੰਟ)

ਬਰਸਾਤ ਤੇ ਨਾਟਕ ਦਾ ਖੇਡ (ਸਮੂਹ ਬਨਾਉਣ ਲਈ)
ਗਤੀਵਿਧੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਹ ਪੱਕਾ ਕਰੋ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਭਾਗੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ।

ਨਿਰਦੇਸ਼ - ਅਸੀ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਲੈਅ ਵਿੱਚ ਗਾਵਾਂਗੇ 'ਤੇਜ਼ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਭੱਜੋ, ਭੱਜੋ.... ਭੱਜੋ....' ਅਤੇ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗਾਂਦੇ ਹੋਏ ਭੱਜਾਗੇਂ। ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਬੋਲੇ ਜਾਣ ਤੇ ਹੀ ਉਂਨੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਗੁਰੱਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਲਪਨਿਕ ਆਸਰੇ ਤੇ ਨੀਚੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਜਾਵਾਗੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ 'ਪੰਜ' ਦੇ ਆਸਰੇ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਫੌਰਨ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਜਾਵੋਗੇ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂ ਘੱਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਲੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੇਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।
ਖੇਡ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਭਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡਣ ਲਈ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾਗੀ ਗਾਉਣਗੇ- 'ਤੇਜ ਬਰਸਾਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ- ਭੱਜੋ ਭੱਜੋ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਗਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ- ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਭੱਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕਰਨਗੇ। ਉਪੱਰ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰੋ । ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੰਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਹਰਾਓ। ਇਥੇ ਉਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਥਿਏਟਰ ਖੇਡ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਨੂੰ

ਬਰਸਾਤ ਨਾਲ ਜੋੜਣ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਨਾਟਕ ਦੌਰਾਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰੋ। ਇੰਝ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਹ ਸਚੁਮੱਚ ਹੀ ਤੇਜ਼ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਇੱਕ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਹਮਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਹੋ। ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਸਮਾਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਣ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਅੱਗੇ ਹੋਣਵਾਲੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੱਦਦਗਾਰ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਚਾਹੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

1. ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਲਈ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸੀ?
2. ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਾਂਝਾ ਕਰੇਗਾ?

5-6 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਦੇ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ- ਵੱਖ ਹੋਣਗੇ।

ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ

- ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਿੱਖਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।
- ਇੱਥੇ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ- ਪ੍ਰਤੀਭਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣ, ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ, ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ, ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ।
- ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰੋ।
- ਮੱਦਦਗਾਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਪਹਿਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ, ਸੂਝ -ਬੂਝ ਅਤੇ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਅਵਲੋਕਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

- ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਮੁਲਾਕਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਗਤੀਵਿਧੀ-3 (30 ਮਿੰਟ)

ਪੋਸਟਰ ਬਣਾਨਾ (ਗਰੁੱਪ ਕਿਰਿਆ)

ਵਿਚਾਰ–ਵਿਮਰਸ਼(Brain Storming) ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ, ਜਿਵੇਂ :

- ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵਰਖਾ ਕਿੰਨ੍ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ?
- ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਅੱਜ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ?
- ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਾਣੀ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜੋ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਪਾਣੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਅਨਮੋਲ ਸਰੋਤ ਹੈ?

ਆਓ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਪੋਸਟਰ ਜਾਂ Collage ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪੋਸਟਰ ਜਾਂ Collage ਵਿੱਚ ਸੰਦੇਸ਼ ਲਿਖੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਸੱਮਗਰੀ/ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ(CWSN ਸਹਿਤ ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ) ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬਿਹਤਰ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਰੇਕ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਟੀਮ ਲੀਡਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਵੇ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ Debate ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਵਿਮਰਸ਼ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰੇ।

*ਹਰੇਕ participant ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਨ ਲਈ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ Brain Storming ਇੱਕ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਮੁਲਾਂਕਣ– ਇਹ ਫੇਜ਼ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਲਈ ਅਵਲੋਕਨ ਸੂਚੀ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਬਿੰਦੂ ਹੈ। ਬਣਾਏ ਗਏ ਪੋਸਟਰ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰ portfolio ਵਿੱਚ ਸੰਜੋਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਗਤੀਵਿਧੀ–4 (30 ਮਿੰਟ)

ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸ਼ਾ

ਪੋਸਟਰ ਜਾਂ ਕੋਲਾਜ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਆਪਣੀ presentation ਦੇਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੋਸਟਰ ਜਾਂ ਕੋਲਾਜ਼ ਤੇ ਸਵੈ–ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਸਹਿਕਰਮੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਪੜਚੋਲਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਤੀਵਿਧੀ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਲਾ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਸਮਰਥਾ ਦਾ ਆਂਕਲਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

*ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਸਹਿਕਰਮੀ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਬਿੰਦੂ/ਸੰਕੇਤਕ ਸਵੈ–ਮੁਲਾਂਕਣ

*ਕੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਵੇਚਣ ਹੋਇਆ ਹੈ?

*ਕੀ ਟੀਮ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਸੀ?

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੋਸਟਰ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਸਮੂਹ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਸੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦਾ?

ਸਹਿਕਰਮੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ

*ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੋਸਟਰ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਜਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਕਿੰਨ੍ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ?

*ਕੀ ਪੋਸਟਰ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਸਮੂਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਸੀ?

*ਕੀ ਪੋਸਟਰ ਪੜਨਯੋਗ ਸੀ?

*ਕੀ ਪੋਸਟਰ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੋਸਟਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ/ਵਰਣਨ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ?

*ਪੋਸਟਰ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੀ ਸੀ?

ਅੱਗੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗਤੀਵਿਧੀ(10 ਮਿੰਟ)

ਸਮੂਹ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ ਉੱਤਰ(ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 8-10 ਜਵਾਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ)

ਨੋਟ:- ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮਾਪਨ ਲਈ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬ ਚਾਰਟ ਜਾਂ ਬੋਰਡ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਤੀਵਿਧੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਅੱਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਜਮਾਤਾਂ ਲਈ ਕਿੰਨ੍ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

- 'ਵਰਖਾ' ਅਤੇ 'ਵਰਖਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵ' ਦਾ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਅੱਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਜਮਾਤਾਂ ਲਈ ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਹੈ?
- ਇਹ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗਤੀਵਿਧੀ-5 (10 ਮਿੰਟ)

ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉਤਰ ਅਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗਰੁੱਪ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮਦਦਗਾਰ ਵੱਲੋ ਏ.ਆਈ.ਏਲ. ਦਾ ਵਿਚਾਰਿਕ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ-

1. ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ ਕੀ ਹੈ?

2. ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਲਾਵਾਂ(ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਆਰਟਸ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਲਾਵਾਂ(ਪ੍ਰਫੋਮਿੰਗ ਆਰਟਸ) ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?
3. ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ?
4. ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਅਤੇ ਤਜ਼ਰਬਾ ਭਰਪੂਰ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ?
5. ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ?
6. ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਵਧੇਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿਉਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
7. ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਮਮਿਲਿਤ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਕ ਹੈ?

ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਇਸ ਮਡਿਊਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਬਿਉਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 'ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪੈਕੇਜ ਆੱਨ ਆਰਟ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਟੀਚਰਜ਼' ਦੇ ਅਕਸਰ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਮਡਿਊਲ ਸੰਖਿਆ 4 ਅਤੇ 5 ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਖੋ।।
www.ncert.nic.in/departments/www.ncert.nic.in/departments/

ਗਤੀਵਿਧੀ-6 (25 ਮਿੰਟ)

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ(ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ)

ਜਮਾਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਅਲਗ-2 ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ /ਈ.ਵੀ.ਐਸ, ਗਣਿਤ ਆਦਿ ਅਤੇ ਅੱਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ /ਵਿਗਿਆਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਸਾਰੇ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੌ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ(100%) ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਏ.ਆਈ.ਐਲ.(A.I.L.) ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੈ।

ਗਤੀਵਿਧੀ 7 (25 ਮਿੰਟ)

ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ

ਏ.ਆਈ.ਐਲ. ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ(Group) ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਦੇਵੇਗਾ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗਤੀਵਿਧੀ 8 (10 ਮਿੰਟ)

ਏ.ਆਈ.ਐਲ. ਦੀ ਦੁਹਰਾਈ ਲਈ ਮੁੱਖ ਬਿੰਦੂ(ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ)

- ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਲਾਵਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।
- ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਲਾਵਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀ-2 ਆਉਂਦਾ ਹੈ?
- ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ (ਆਰਟ ਇੰਟੀਗ੍ਰੇਟਿਡ ਲਰਨਿੰਗ) ਕੀ ਹੈ?
- ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ?
- ਕੀ ਏ.ਆਈ.ਐਲ. (A.I.L) Learning Outcome ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

- 'ਏ.ਆਈ.ਐਲ. ਨੂੰ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ'। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕਥਨ ਤੋਂ ਸਹਿਮਤ ਹੋ?
- ਕਿਵੇਂ A.I.L ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਵਧਾਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਬਹੁ- ਵਿਸ਼ਿਅਕ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ:-

ਅੱਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਚਰਨ	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਚਰਨ
• ਅੰਗ੍ਰੇਜੀ, ਜਮਾਤ-8, ਅਧਿਆਇ-2 ਸੁਨਾਮੀ • ਹਿੰਦੀ ਜਮਾਤ ਸੱਤਵੀਂ (ਵਸੰਤ ਭਾਗ -2) ਅਧਿਆਇ 16 'ਭੌਰ ਔਰ ਵਰਖਾ' • ਹਿੰਦੀ ਜਮਾਤ ਅੱਠਵੀਂ (ਵਸੰਤ ਭਾਗ -3) ਅਧਿਆਇ 16, 'ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਹਾਨੀ' • ਹਿੰਦੀ ਜਮਾਤ ਸਤਵੀਂ (ਦੂਰਵਾ ਭਾਗ -2) ਅਧਿਆਇ 14, 'ਪਾਣੀ ਔਰ ਧੂਪ' • ਵਿਗਿਆਨ ਜਮਾਤ ਛੇਵੀਂ ਅਧਿਆਇ 14 'ਜਲ' • ਵਿਗਿਆਨ ਜਮਾਤ ਸੱਤਵੀਂ ਅਧਿਆਇ 16, 'ਜਲ ਇੱਕ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਸੰਸਾਧਨ; ਅਧਿਆਇ 18- ਅਪਸ਼ਿਸਟ ਜਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ' • ਵਿਗਿਆਨ ਜਮਾਤ ਅੱਠਵੀਂ; ਅਧਿਆਇ 18 'ਵਾਯੂ ਤਥਾ ਜਲ ਕਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ'	• ਈ.ਵੀ.ਐਸ, ਜਮਾਤ ਪੰਜਵੀਂ, ਅਧਿਆਇ-6 'ਬੂੰਦ-ਬੂੰਦ', ਦਰਿਆ-ਦਰਿਆ; ਅਧਿਆਇ 7 'ਪਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ' • ਹਿੰਦੀ ਜਮਾਤ ਪੰਜਵੀਂ (ਰਿਮਝਿਮ) ਅਧਿਆਇ-16 'ਪਾਣੀ ਰੇ ਪਾਣੀ' ਅਧਿਆਇ-17, 'ਛੋਟੀ ਸੀ ਹਮਾਰੀ ਨਦੀ'

ਇਹ ਉਦਾਹਰਣ NCERT ਦੀ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਜ ਦੀਆ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਦਾਹਰਣ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਅੱਪਰ-ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਵਰਗ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚੱ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਨਤੀਜੇ:-

ਅੱਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਵਿਗਿਆਨ:

ਸਿਖਿਆਰਥੀ:-

- ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਧੁੰਧ ਦਾ ਛਾ ਜਾਣਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਲ ਦੇ ਸਤਰ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਹੋਣਾ ਆਦਿ।
- ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ੁਧੀਕਰਣ/ ਦੁਬਾਰਾ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ; ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਵਿਵੇਕਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਸੁਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।
- ਉਪਲੱਬਧ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਰੂਪਰੇਖਾ ਬਨਾਉਣਾ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

- ਡਰ ਅਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅੱਪਰ-ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਹਿੰਦੀ:

ਸਿਖਿਆਰਥੀ: ਸੁਣੀਆਂ ਅਤੇ ਪੜੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ(ਹਾਸ, ਸਾਹਸਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਕਹਾਣੀ, ਕਵਿਤਾ ਆਦਿ) ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ, ਘਟਨਾਵਾਂ, ਚਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਪਾਤਰਾਂ, ਸਿਰਲੇਖ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਟਿੱਪਣੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਲਈ ਤਰਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਤੀਜੇ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਮੌਖਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ, ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਜਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਲੇਖਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਲੇਖਣ ਨੂੰ ਜਾਂਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੇਖਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪਾਠਕ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ, ਪੇਸ਼ਿਆਂ, ਕਲਾਵਾਂ ਆਦਿ(ਜਿਵੇਂ ਗਣਿਤ, ਵਿਗਿਆਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਐਨ, ਨਾਚ, ਕਲਾ, ਚਿਕਿਤਸਾ ਆਦਿ) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦਾ ਲੇਖਨ ਵਿੱਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ:

ਸਿਖਿਆਰਥੀ:

- ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਲਾ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਲਾ ਸੱਮਗਰੀ ਜਾਂ ਆਈ.ਸੀ.ਟੀ. ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪੋਸਟਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਰੋਲ ਪਲੇਅ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਕਲਾਤਮਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ (ਜਮਾਤ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਰੱਖਣਾ, ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ), ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਰੂਚੀ ਨਾਲ ਕਲਾ ਪ੍ਰਸਤੂਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ।

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਈ.ਵੀ.ਐਸ.

ਸਿਖਿਆਰਥੀ

- ਦੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮੂਲਭੂਤ ਜਰੂਰਤਾਂ(ਭੋਜਨ,ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਆਦਿ) ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਦੇ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਭੰਡਾਰਣ ਦੀ ਟ੍ਰੈਨਿੰਗ। ਸੰਸਾਧਨਾਂ(ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ) ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਜਿਵੇਂ ਸਦੂਰ ਜਾਂ ਦੁਰਗਮ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ, ਭਾਵ ਗਰਮ/ਠੰਡੇ ਰੇਗਿਸਤਾਨ) ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਵਲੋਕਨ/ ਅਨੁਭਵ/ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ(ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਣੀਆਂ, ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ, ਛੜ ਗਰਾਫ਼ ਅਤੇ ਗੋਲ ਗਰਾਫ਼ ਵਿੱਚ) ਅਤੇ ਕਾਰਣਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਦੱਸਣ ਲਈ, ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰਵ ਅਨੁਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਪਲੱਬਧ/ ਬੇਕਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਪੋਸਟਰ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਨਾਰੇ ਅਤੇ ਯਾਤਰਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਆਦਿ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

- ਦੇਖੇ ਗਏ / ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ/ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। (ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਮਲਕੀਅਤ/ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ।)
- ਸੰਸਾਧਨ(ਜੰਗਲ/ਪਾਣੀ ਆਦਿ) ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਸੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਸਮਰੱਥ/ ਵੰਚਿਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕੁੰਜੀਗਤ ਜੀਵਨ ਕੌਸ਼ਲ

ਅਵਲੋਕਨ, ਪਹਿਲ ਕਰਨਾ, ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਸੰਚਾਰ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾ।

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ ਸੈਸ਼ਨ-2

ਕਲਾ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦਾ ਨਾਂ

ਵਿਗਿਆਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਕਥਾਵਾਂ

ਕਲਾ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦਾ ਰੂਪ

ਕਹਾਣੀ ਵਾਚਨ /ਰੰਗ ਮੰਚ/ ਕੱਠਪੁਤਲੀ/ਸ਼ਿਲਪ/ ਚਿੱਤਰ/ ਸੰਗੀਤ/ ਕਵਿਤਾ।

ਵਿਗਿਆਨ

* ਜਮਾਤ-ਛੇਵੀਂ, ਅਧਿਆਇ-9 'ਸਜੀਵ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ'
* ਜਮਾਤ-ਸਤਵੀਂ, ਅਧਿਆਇ-7 'ਮੌਸਮ, ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਜੰਤੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਕੂਲਨ'

ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ

- ਜਮਾਤ-ਛੇਵੀਂ, ਭਾਗ-1, ਅਧਿਆਇ-2 'ਸ਼ਿਕਾਰ, ਭੋਜਨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਭੋਜਨ ਉਤਪਾਦਨ ਤੱਕ'
- ਜਮਾਤ-ਸਤਵੀਂ, (ਸਾਡਾ ਅਤੀਤ, ਭਾਗ-2) ਅਧਿਆਇ-7 'ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬਸੇ ਸਮੁਦਾਇ'

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ

- ਜਮਾਤ-ਛੇਵੀਂ (ਹਨੀਸਕਲ, ਅੰਗਰੇਜੀ ਦੀ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ), ਅਧਿਆਇ-9 'ਡੈਜ਼ਰਟ ਏਨੀਮਲਜ਼'
- ਜਮਾਤ-ਛੇਵੀਂ (ਹਨੀਸਕਲ, ਅੰਗਰੇਜੀ ਦੀ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ), ਅਧਿਆਇ-10 'ਦ ਬੈਨਯਨ ਟ੍ਰੀ"
- ਜਮਾਤ-ਛੇਵੀਂ (ਏ ਪੈਕਟ ਵਿਦ ਦਾ ਸਨ)ਅਧਿਆਇ-1 'ਏ ਟੇਲ ਆਫ ਟੂ ਬਰਡਜ਼'
- ਜਮਾਤ-ਛੇਵੀਂ (ਏ ਪੈਕਟ ਵਿਦ ਦਾ ਸਨ)ਅਧਿਆਇ-4 'ਫ੍ਰੈਂਡਲੀ ਮੂਨਜ਼'
- ਜਮਾਤ-ਛੇਵੀਂ (ਏ ਪੈਕਟ ਵਿਦ ਦਾ ਸਨ)ਅਧਿਆਇ-9 'ਵਟ ਹੈਪਨਡ ਟੂ ਰੇਪਟਾਈਲਜ਼'
- ਜਮਾਤ-ਅਠਵੀਂ (ਇਟ ਸੋ ਹੈਪੰਡ, ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਿੱਚ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਰੀਡਰ) ਅਧਿਆਇ-1 'ਹਾਓ ਦਾ ਕੈਮਲ ਗਾੱਟ ਹਿਜ਼ ਹੰਪ'
- ਜਮਾਤ-ਅਠਵੀਂ (ਹਨੀ ਡਿਊ, ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ)ਅਧਿਆਇ-6 'ਦਿਸ ਇਜ਼ ਜੋਡੀਜ਼ ਫਾੱਨ'

ਅੰਗਰੇਜੀ (ਹਨੀ ਡਿਊ, ਜਮਾਤ :ਅੱਠਵੀਂ) ਅਧਿਆਇ-1
'ਦ ਆਂਟ ਐਂਡ ਦਾ ਕ੍ਰਿਕੇਟ'

ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ

ਅਵਲੋਕਨ ਸਾਰਣੀ, ਸਵੈ-ਮੁਲਾਂਕਣ, ਸਹਿਕਰਮੀ ਦੁਆਰਾ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਮੁੱਖ ਨਿਰਦੇਸ਼, ਪੋਰਟਫੋਲਿਓ

ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਉਦੇਸ਼:

ਇਹ ਮਾਡਿਊਲ ਲੋਕ ਕਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਵਿਗਿਆਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।

ਸਿੱਖਣ ਨਤੀਜੇ: ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਐਸ.ਆਰ.ਜੀ ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਕੌਸ਼ਲਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁਣ ਹੋ ਜਾਣਗੇ:-

ਅੰਗ੍ਰੇਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ:

ਸਿਖਿਆਰਥੀ:

- ਵਿਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ, ਵਰਣਨ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦ ਬੋਲਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਉਪਯੋਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਸੰਵਾਦ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧੁਨੀ ਨਕਲਯੋਗ ਅਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਪਰ ਸੰਬੰਧਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਚਨਾਤਮਕ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਲ ਵਾਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੋਸਤਾਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ, ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਵੱਖ-2 ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਲ ਪਲੇ, ਕਵਿਤਾ ਪਾਠ ਵਿਅੰਗ ਨਾਟਕ ਆਦਿ।
- ਆਪਣੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਸਮਝ ਕੇ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ:

ਸਿਖਿਆਰਥੀ:

- ਤਾਰਕਿਕ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਅਤੇ ਤਰਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।
- ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਦੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।
- ਰੂਚੀ ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਾਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪ੍ਰਤਿਕਿਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਿਯੋਜਨ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਮੱਸਿਆ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।ਸਹਿਜ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਸਹਿਕਰਮੀਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆ ਦੀਆ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਹੈ।
- ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
- ਉਹ ਜਿਸ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਸੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ

ਸਿਖਿਆਰਥੀ-

- ਵਿਸੇਸ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਸਮਾਜ ਦੀ ਰੁੜੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਓਦਾਂ ਹੈ।
- ਭਿੰਨਤਾ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਵਿਚਾਰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
- ਸਮੂਹ ਟੀਮ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ:

ਸਿਖਿਆਰਥੀ:

- ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤਿਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਵੱਖ–ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਧੁਨੀ ਨਕਲਯੋਗ ਅਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਪਰ ਸੰਬੰਧਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਚਨਾਤਮਕ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਲ ਵਾਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੋਸਤਾਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ, ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਵੱਖ–2 ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਲ ਪਲੇ, ਕਵਿਤਾ ਪਾਠ ਵਿਅੰਗ ਨਾਟਕ ਆਦਿ।
- ਆਪਣੇ ਆਸ–ਪਾਸ ਦੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਸਮਝ ਕੇ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਵੱਖ–ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਸੰਖੇਪ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ:

ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਛੁਪਿਆ ਵਿਗਿਆਨ:

ਇਹ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਗੀਤਾਂ ਦਾ ਮੂਲਰੂਪ ਨਾਲ ਉਹ, ਜਿਸ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ, ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਦਰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।ਲੋਕਕਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਦੁਨੀਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨ ਝਾੜੂ ਤੇ ਉੱਡਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਨਿੱਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋ ਕੁੱਝ ਲੋਕਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਾਰ ਵੀ ਹੋਵੇ ਅਜੇ ਵੀ ਲੋਕਕਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਕਥਾਵਾਂ ਦੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਅਤੇ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਬੱਚਿਆ ਨੂੰ ਵਾਸਤਵਿਕ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋ ਕਾਲਪਨਿਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਫਰਕ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਲੋਕਕਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਸੇਵਾਦਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਬਚਨ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਤੇ ਸਕੰਲਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।ਇਸ ਲੋਕਕਥਾ ਨੂੰ ਪੰਚਤਤੰਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਾਡਿਊਲ, ਸਜੀਵ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨਤਾ, ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਜਾਲਵਾਯੂ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੈਸ਼ਨ ਲਈ ਲੋੜੀਦਾ ਕੁੱਲ ਸਮਾਂ: 2 ਘੰਟੇ

ਲੋੜੀਦੀ ਸਮੱਗਰੀ:-

ਚਾਰਟ ਪੇਪਰ, ਸਕੈਚ ਪੈਨ, ਕ੍ਰਿਆਨ, ਪੇਂਟ ਬਰਸ਼, ਜਾਲੀ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਔਜ਼ਾਰ ਕੈਂਚੀ ਅਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ (AILਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗੇ ਆਪਣੇ ਆਲ਼ੇ-ਦੁਆਲ਼ੇ ਤੋਂ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਲੈਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।)

ਪੈਡਾਗੋਜੀਕਲ ਨੀਤੀਆਂ:–

ਮਦਦਗਾਰ ਲਈ ਨੋਟ:

ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਸਮੂਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਪੰਥ, ਸਮਰਥਾਵਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਸ਼ਰੀਰਿਕ ਜਾ ਮਾਨਸਿਕ ਰੂਪ ਤੋ ਬੀਮਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਰਥਾਂਵਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

- ਮਦਦਗਾਰ ਦ੍ਰਿਸਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਤੋ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਹਰੇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇ ਬਾਅਦ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਚਰਚਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸੱਮਗਰੀ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੇਤੂਆਂ (Bridges) ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਵੇ।
- ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
- ਮਦਦਗਾਰ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਅੱਠ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇਗਾ। ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਭਿੰਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਚਿੱਤਰ, ਪੋਸਟਰ, ਕਠਪੁਤਲੀਆਂ, ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ ਸਮਾਨ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਚ ਤੇ ਕਰਨ, ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਈਏ।

ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਨ ਲਈ ਆਪਸੀ ਸੰਵਾਦ (20 ਮਿੰਟ)

ਸੈਸ਼ਨ, ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਦੇ ਦੌਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦਿਲਚਸਪ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਨਕਲ ਜਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਕਢੱਣਾ ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਚਿੱਤਰ ਬਨਾਉਣਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਸਮਝਾਏਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪੰਸਦ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ, ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਢੰਗ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇ,ਜਿਵੇਂ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਹਾਵ–ਭਾਵ, ਸੰਕੇਤਿਕ ਭਾਸ਼ਾ, ਕੁਝ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ, ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਨਾਚ ਰਾਹੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਚਨਾਤਮਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਦਾ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਕ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੁਣਨਗੇ।

ਗਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਦਿਸ ਸੌਪੇਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਇਲ

- ਸੌਪੇਂ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾ ਦੇ ਲਈ ਪਾਤਰਾਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾਂਵਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੀ ਵੀ ਕਲਾ ਦੇ ਰੂਪ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਕੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸਿਰ ਤੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ ਸਮਾਨ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਠਪੁਤਲੀਆਂ, ਚਿੱਤਰ ਮੁਖੌਟੇ, ਕਟਪੁਤਲੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ (ਇਸ ਉਪਲਬਧੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਲਪ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਗਰ ਦਰਸ਼ਕ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)।
- ਉਪਲਬੱਧ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਢੰਗ, ਭੇਸ਼ਭੂਸ਼ਾ ਅਤੇ ਮੇਕਅਪ ਦਾ ਚੁਣਾਵ ਕਰੋ।
- ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤੂਤੀ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ, ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਤੈਆਰੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਟਪੁਤਲੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਤੂਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਲੋਕ ਕਥਾਂਵਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਾਚਨ, ਮਨੋ ਐਕਟਿੰਗ ਆਦਿ ਕਰਨਗੇ।
- ਮਦਦਗਾਰ ਭਿੰਨ–ਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਜੀਵਤ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਮੌਸਮ, ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਲੋ ਉਸ ਜਲਵਾਯੂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣ, ਆਦਿਵਾਸੀ, ਖਾਣਾਬਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਗੁੱਟਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੇਗਾ। ਵਿਸ਼ਾਵਸਤੂ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਬੋਧਵਾਧੀ ਸਤਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦ੍ਰਿਸ਼–1 ਸਮੂਹ-1

ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਕਈ ਜਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਜਾਣਵਰ ਪਣਪੇ। ਝੀਲ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਨੀਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਅਤੇ ਜਲ ਕੁਮੁਦਿਨੀ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਤਣੇ ਵਾਲੇ ਪੌਦੇ ਸੀ। ਜਲਮਗਨ ਹਾਈਡਿਰਲਾ ਅਤੇ ਵਾਲਿਸਨੇਰੀਆ (ਟੇਪ ਗਰਾਮ) ਉਸ ਵਿੱਚ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਤਹਿ ਉਤੇ ਹੌਲ਼ੀ–ਹੌਲ਼ੀ ਕਸਪਤ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਜਲਕੁੰਭੀ ਤੈਰਦੀ ਸੀ। ਸਾਕਰੇਸੋਕਪਿਕ ਕਾਈ (Algae) ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਥਾਂ–ਥਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਰੇ ਧੱਬੇ ਉਭਰ ਆਏ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਭਿੰਨ–ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ–ਛੋਟੀਆਂ ਮਛੱਲੀਆਂ ਸੀ, ਜੋ ਅਚਾਨਕ ਝੁੰਡ ਬਣਾਕੇ ਕੀੜੇ ਦੇ ਇੱਕ ਟੁਕੜੇ ਉੱਤੇ ਲੜਨ ਲਗਦੀਆਂ ਸੀ। ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਮੱਛਲੀਆਂ ਨੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਨੂੰ ਨਿਅੰਤਰਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੱਛੂ ਭੋਜਨ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਧਰ–ਉੱਧਰ ਘੁੰਮਦੇ ਅਤੇ ਬਗੁਲੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪਕੜਣ ਲਈ ਘੰਟੇ–ਘੰਟੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਕਿੰਗਫਿਸ਼ਰ ਦਾ ਇੱਕ ਜੋੜਾ ਦਰਖ਼ਤ ਦੀ ਇੱਕ ਊਚੀ ਸ਼ਾਖਾ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗੋਤਾ ਲਗਾ ਸਕੇ। ਡੱਡੂ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਛਲਾਂਗਾ ਲਗਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਸੂਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਕਾਈ (Algae) ਖਵਾਉਂਦੇ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਝੀਲ ਤੋ ਬਾਅਰ ਛਲੰਗ ਲਗਾ ਸਕਣ। ਝੀਲ ਇੱਕ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭੋਜਨ, ਆਸਰਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਣਨ ਲਈ ਸਾਥੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਸੀ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ -2 ਸਮੂਹ– 2

ਉਥੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜੀਵ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਦੋ ਮੱਛਲੀਆਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਡੱਡੂ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਛੇ ਦੋਸਤ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕਦੀ–ਕਦੀ ਤਾਜ਼ਾਂ ਖ਼ਬਰਾ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ। ਮੱਛਲੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚਾਲਾਕ ਅਤੇ ਚਤੁਰ ਸੀ, ਜਦੋ ਕਿ ਡੱਡੂ ਇੱਕ ਦਮ ਸਿੱਧਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਮੱਛਲੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਮਾਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਚੰਗੁਲ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸੌ ਯੁਕਤੀਆਂ ਪਤਾ ਹਨ, ਜਦੋ ਕਿ ਦੂਜੀ ਮੱਛਲੀ ਡੀਗਾਂ ਮਾਰਦੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸੌ ਯੁਕਤੀਆਂ ਪਤਾ ਹਨ। ਡੱਡੂ ਆਪਣੇ ਚਹਿਰੇ ਤੇ ਦੁਵਿਧਾ ਦੇ ਭਾਵ ਲਈ , ਬਸ ਅੱਖਾਂ ਚਪਕਦਾ ਅਤੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਹੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਤਿੰਨੋ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਦੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਮਲ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਪਿਆਰੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲੁਕਾ–ਛਿਪੀ ਖੇਡਦੇ। ਉਹ ਇੱਕ–ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੀ ਵੀਰਤਾ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਵੀ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਹੀ ਸੀ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ਂ–3 ਸਮੂਹ–3

ਇੱਕ ਸ਼ਾਮ ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੁੱਝ ਮੱਛੁਆਰੇ ਝੀਲ ਤੇ ਆਏ। ਇੱਕ ਬਜੁਰਗ ਮਛਿਆਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਇਸ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਮੱਛਲੀਆਂ ਅਤੇ ਝੀਗਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਆਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਪਕੜ ਲਵਾਂਗੇ।'' ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਮੱਛਿਆਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ।

ਦ੍ਰਿਸ਼–4 ਸਮੂਹ 4

ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਤਿੰਨੋ ਦੋਸਤ ਇੱਕ ਦਮ ਮੌਨ ਹੋ ਗਏ ਉਦੋ ਡੱਡੂ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਇੱਕਠੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ "ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ? ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਇੱਥੇ ਰੁਕੀਏ ਜਾਂ ਭੱਜ ਜਾਈਏ?" ਉਹ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਛਲਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਬੋਲਿਆ " ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਿ ਕਰੀਏ? ਉਹ ਕੱਲ ਸਵੇਰੇ ਆਪਣਾ ਜਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆ ਆਣਗੇ" ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤਰੀਕੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ ਮੱਛਲੀ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹੱਸਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਡੱਡੂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ " ਕੁੱਝ ਫਾਲਤੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਭੱਜਾਂਗੇ ? ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅਨੇਕਾ ਯੁਗਤੀਆਂ ਹਨ। ਬੱਚਣ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ।ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਾਂਗੀ"

ਡੱਡੂ ਉਦੋਂ ਵੀ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਮੱਛਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ " ਡਰੋ ਨਾ ਇੱਕ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਉੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹਵਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਵੀ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਵੀ ਸੁਰਖਿਆ ਕਰਾਂਗੀ। ਘਰ- ਘਰ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਵਰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।"

ਦ੍ਰਿਸ਼-5 :- ਸਮੂਹ 5

ਪਰ ਡੱਡੂ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਿਹਾ "ਸੁਣੋ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰੋ, ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੱਛਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫੱਸਣ ਤੋਂ ਬੱਚਣ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਤਰਕੀਬ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਥੋਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ " ਡੱਡੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਛਲੰਗ ਲਗਾਈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਤਲਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੱਦ ਗਏ।ਮੱਛਲੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ " ਮੂਰਖ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਦ੍ਰਿਸ਼-6 :- ਸਮੂਹ 6

"ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ, ਮਛਿਆਰੇ, ਝੀਲ ਤੇ ਆਏ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜਾਲ ਬਿਛਾਇਆ l ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੱਛਲੀਆਂ , ਕੱਛੂਏ, ਕੇਕੜੇ ਅਤੇ ਡੱਡੂਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਮੂਹ ਪਕੜ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਡੁੱਬਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਫੈਲੀ ਤਾਂ ਮੱਛਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਲੱਦਿਆ ਅਤੇ ਵਾਪਿਸ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ।

ਦ੍ਰਿਸ਼-7 :- ਸਮੂਹ 7

ਵਾਪਿਸ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਮੱਛਿਆਰੇ ਤਬਾਲ ਕੋਲੋਂ ਲੰਗੇ, ਜਿੱਥੇ ਡੱਡੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਇੱਕ ਜਲਕੁੰਬੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਡੱਡੂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਛੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਡੱਡੂ ਨੇ ਝਿੱਲੀਦਾਰ ਉਂਗਲੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਮਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, " ਦੇਖੋ ਪਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਦੋਸਤ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਹੀ ਕੰਭ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਤੰਦੂਰ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਉਸ ਵੱਲ ਮੁੜੀ ਅਤੇ ਬੋਲੀ," ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰ ਵਾਪਿਸ ਚਲੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਜਿਆਦਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ l ਮੱਛਿਆਰੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਜਾਲ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਗੇ। ਡੱਡੂ ਨੂੰ ਉਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ 8 ਸਮੂਹ 8

ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਹਰ ਛਲੰਗ ਲਗਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉੱਥੋ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਚੌਂਕ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋ ਮੱਛਲੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਦੇਖਕੇ ਅਚੰਭੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੀ ਦਾ ਭੋਜਨ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੱਛਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆਂ, "ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਬੱਚ ਗਏ?

ਮੱਛਲੀਆਂ ਇੱਕ ਸਾਹ ਹੋਕੇ ਇੱਕ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਗਾਣ ਲੱਗੀਆਂ।

"ਅਸੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਿਸੀ ਵੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।"

ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁੱਲਾਂਕਣ

ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਮਦਦਗਾਰ ਪ੍ਰਤੀਭਾਗੀਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਹਿਲ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਵਾਦ ਕੌਸ਼ਲ , ਸਹਿਯੋਗ ਸਮਝ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਧਾਰਨਾ, ਸੰਸਾਧਨਾ ਦੇ ਉਪਯੋਗ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਆਦਿ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਿਮਰਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਭਿੰਨ-2 ਵਿਪਰੀਤ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਧਿਆਂ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1) ਅਜਿਹੀ ਭੋਜਨ ਲੜੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸੀਏ ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?
2) ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਤੇ ਕਸਪਤ (ਡਕਵੀਡ) ਅਤੇ ਜਲਖੁੰਭੀ ਤੈਰਦੀ ਹੈ? ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ? ਉਹ ਪੋਸ਼ਕ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੋਖਦੇ ਹਨ?
3) ਲੋਕ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਨ?
4) ਬਦਲਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ?
5) ਉਹਨਾਂ ਕੁਝ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ ਜੋ ਦੋ ਮਛਲੀਆਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਅਤ ਚੰਗੁਲ ਵਿੱਚੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇਸੇਤਮਾਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ?
6) ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸਤਾਵਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਿਵਾਸਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਬਿਹਤਰ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?
7) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਮਛਲੀ ਪਕੜੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਕੜਦੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ? ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਪਾਰੰਪਰਿਕ ਔਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਂ ਉਪਕਰਣਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
8) ਮਛਲੀ ਪਕੜਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ / ਪੇਸ਼ੇ ਤੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਦਾ ਹੈ?
9) "ਘਰ ਘਰ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਵਰਗ ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ" ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਮਤ ਹੋ? ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਭੌਤਿਕ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹਨ ਜੋ ਘਰ ਨੂੰ ਇਨਾਂ ਖਾਸ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ?
10) ਡੱਡੂਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅਨਕੂਲਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ, ਜਿਨ੍ਹਾ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਝੀਲ ਛੱਡਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਤੁਰੰਤ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ?
11) ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਕੀ ਸਰੋਤ ਸਨ? (ਚੱਧਨ- ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ)
12) ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?
13) ਕੀ ਡੱਡੂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਅਕਲਮੰਦੀ ਭਰਿਆ ਸੀ? ਕਿਉਂ?
14) ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਕਦਮ ਚੱਕਦੇ ਹੋ?
    ਸੰਕੇਤ: 1) ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ; (2) ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋ (3) ਵਿਕਲਪ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਹਨ, ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹੋ; (4) ਸਭ ਤੋ ਵਧੀਆਂ ਵਿਕਲਪ ਚੁਣਦੇ ਹੋ।

15) ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜੀਵ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਘਟਣ ਜਾ ਵੱਧਣ ਲਗ ਜਾਵੇ (ਸੰਕੇਤ: ਭੋਜਨ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਪੋਸ਼ਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

16) ਦੀਰਘਕਾਲੀਨ ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ ਕੀ ਹੈ? ਸੰਕੇਤ- ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜੈਵ-ਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਅਸੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਅਤੇ ਸੋਚ ਸਮਝ ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

17) ਮਛਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਨੁਕੂਲਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਤੈਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ।

18) ਮਛਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਨੁਕੂਲਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆਂ ਕਰੋ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ?

19) ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੱਡੂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇਂ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਚਕਮਾ ਦਿੱਤਾ।

20) ਡੱਡੂਆਂ ਨੂੰ ਦੋਨੋ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

21) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਪੂਰਵਜ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਕਹੀ? ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੀ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹੀ ਪੂਰਵਜ ਸਨ? (ਸੰਕੇਤ - ਡੱਡੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਪਗ ਮੱਛੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੱਡੂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

22) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ ਹੋ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਸੰਕਟ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਦੂਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨ।

23) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਆਪਦਾ ਗ੍ਰਸਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹ ਰਹੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਪਦਾ ਤੋਂ ਬੱਚਣ ਲਈ ਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ? ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ?

ਸਿੱਖਣ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਵਲੋਕਨ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੋਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ।

ਗਤੀਵਿਧੀ

- ਅਧਿਆਪਕ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲੋਕਕਥਾ ਚੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਬਿੰਦੂ ਹੋਣ। ਇਸਨੂੰ ਕੁੱਝ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਲੋਕਕਥਾਵਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਚੁਣ ਕੇ ਵੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

  ਨੋਟ: ਸ਼ੈਸ਼ਨ 3,4 ਅਤੇ 5 ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਮਰਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜਕ੍ਰਮ ਦੇ ਸ਼ੈਸ਼ਨ 1 ਅਤੇ 2 ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

<u>ਕਲਾ ਏਕਾਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ</u> <u>ਸੈਸ਼ਨ–3</u>

ਜਮਾਤ : ਅੱਠਵੀ ਹਿੰਦੀ (ਵਸੰਤ - ਭਾਗ - 3) ਅਧਿਆਇ 16 'ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ'

ਕਲਾ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦਾ ਰੂਪ:

ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਤੇ ਨੁੱਕੜ ਨਾਟਕ:

ਲੋੜੀਦਾ ਸਮਾਂ: 2 ਘੰਟੇ

ਇੱਥੇ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਲਾ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਅੰਤਮ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਨਤੀਜੇ:

ਸਿਖਿਆਰਥੀ

1 ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵੱਖ-2 ਘਟਕਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

2 ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਸਾਧਨਾਂ- ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਊਰਜਾ, ਵਨਸਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜੀਵਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦਰਸ਼ਾਉਂਦਾ ਹੈ।

3 ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਵਰਗੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਸਧਾਨਾਂ ਦੇ ਨਿਆਸੰਗਤ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਇਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਇਕ ਲਘੂ ਨਾਟਕ ਜਾਂ ਨੁੱਕੜ ਨਾਟਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋ ਵੱਧ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮੱਗਰੀ:

1 ਕਥਾਨਕ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੜਤਾ, ਪਜਾਮਾ, ਧੋਤੀ, ਗਾਂਧੀ ਟੋਪੀ, ਦੁੱਪਟੇ, ਪਗੜੀ ਵਰਗੇ ਪਹਿਰਾਵੇ , ਪੇਂਟ-ਸ਼ਰਟ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਉਪਕਰਨ ਜਿਵੇ ਢੋਲਕ, ਮੰਜੀਰੇ, ਡੰਮਰੂ (AIL ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਆਸ-ਪਾਸ ਤੋਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਸਮੱਗਰੀ ਲੈਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।)

2 ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਲਾ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ-1 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

3 ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਬਜਾਉਣ ਲਈ ICT ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਫਿਰੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸੰਗੀਤ ਬਣਾ ਅਤੇ ਬਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ

ਪੜਾਅ :1

ਮਦਦਗਾਰ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ Brain Slorming ਸੈਸ਼ਨ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਸਮਾਜਿਕ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਦੇ ਜਾਂ ਇੱਕ ਸਮਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਗਤੀਵਿਧੀ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਉਪਾਅ /ਕਦਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਥਿਏਟਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਅਦਾਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਜਾਂ ਨੁੱਕੜ ਨਾਟਕ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਪੁਸਕਤ ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਦਦਗਾਰ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਵਿਵਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 6-8 ਸੱਦਸਿਆਂ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਉਸ ਮੁੱਖ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਾਠ ਨੂੰ ਧਿ।ਆਨ ਨਾਲ

ਪੜਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਾਠ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ।

ਪੜਾਅ : 2

ਮਦਦਗਾਰ ਅਨੇਕ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਭਿੰਨ-2 ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਟੀਮ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ, ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਹੋਰ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅੱਗੇ ਦੀ ਐਕਟਿੰਗ ਭਰਪੂਰ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਿਭਾਉਣਾ ਜਾਂ ਨੁੱਕੜ ਨਾਟਕ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵਾਰੀ-2 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਹਰੇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਵਾਰ, ਇੱਕ ਚੱਰਿਤਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ, ਮੰਚ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਉਣ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸੰਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲੇ।

ਪੜਾਅ : 3

ਮਦਦਗਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਹਿਕਰਮੀ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਪਾਤਰ ਜਾਂ ਚਰਿੱਤਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਦੇ ਵਕਤ ਜਾਂ ਟੀ.ਵੀ. ਉੱਤੇ ਇਹਨਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸੱਮਝਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਆਈ.ਸੀ.ਟੀ. ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਲਘੂ ਫਿਲਮ ਵੀ ਇਨਹਾਂ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਮਝ ਸਕਣ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਦਦਗਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਭਿੰਨ-2 ਪਾਤਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਬਾਡੀ ਲੈਂਗਵੇਜ (Body language) ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰੇਰਿਤ ਕਰੇਗਾ ਇਸ ਨਾਲ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਐਕਟਿੰਗ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣ ਸਕੇਗੀ।

ਪੜਾਅ : 4

ਅਦਾਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਭਾਵ-ਪੱਖ ਅਤੇ ਬਾਡੀ ਲੈਂਗਵੇਜ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਸੰਕੇਤ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਦਦਗਾਰ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਦੱਸਣ ਕੀ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਪਏਗੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹੇਗਾ (ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਰਾਵਾ) । ਕੁੱਝ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰ ਵੀ ਕਥਾਨਕ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਚ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੜਾਅ : 5

ਅਦਾਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਜਾਂ ਨੁੱਕੜ ਨਾਟਕ ਦੇ ਫਾਈਨਲ ਮੰਚਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਦਦਗਾਰ ਕੁੱਝ ਰਿਹਸਲ ਸੱਤਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਸੇਟ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਵੀ ਉਪਯੋਗ ਰਿਹਸਲ ਲੈਵਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਾਫੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਜੋਲ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮੰਚ ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਨੁਭਵ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ।

ਪੜਾਅ : 6

ਅਦਾਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਜਾਂ ਨੁੱਕੜ ਨਾਟਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੰਚ ਤੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਮੰਚ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਵੀਡੀਓ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਦਦਗਾਰ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਸਕਰਨ ਨੂੰ ਇਕ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਲਾ ਦੇ ਵੱਖ-2 ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਲੋੜੀਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਿਵੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆਂ ਕੌਣ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਵੱਖ-2 ਪਹਿਲੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਟਕਥਾ ਲੇਖਨ, ਸੰਵਾਦ ਬੋਲਣ, ਮੇਲ ਜੋਲ ਆਦਿ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਣਾਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਏਕੀਕਰਣ:

ਮਦਦਗਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਜਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਅਵਲੋਕਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਸ਼ਾ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਲਾ ਦਾ ਇਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਘਟਕ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਦਾਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਅਤੇ ਨੁੱਕੜ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਥਨ, ਸੰਵਾਦ ਬੋਲਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕਥਾਨਕ ਲਿੱਖਣਾ ਵੀ ਜਰੂਰੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ।

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ: ਸੈਸ਼ਨ-4

ਹਿੰਦੀ (ਵਸੰਤ ,ਭਾਗ-1 ,ਜਮਾਤ-6) ਅਧਿਆਇ-2 'ਬਚਪਨ'

ਸਕੰਲਪਨਾ- ਵਾਰਤਕ,ਸੰਸਮਰਣ ਲੇਖਨ (ਜੀਵਨੀ)

ਸਿੱਖਣ ਉਦੇਸ਼:

- ਵ ੱਖ -2 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਘੰਟੀਆਂ ,ਪੰਛੀ ,ਜੰਗਲ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਮੌਖਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਸੁਣੀਆ, ਦੇਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗਲਾਂ ਜਿਵੇਂ:-ਆਸ ਪਾਸ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ,ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਗਤਿਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬੇਝਿਝਕ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾ ,ਸੰਦਰਭ ,ਖਾਣ -ਪਾਣ ਰਹਿਣ -ਸਹਿਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਵੱਖ -ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸੱਮਗਰੀ ਨੂੰ ਢੁੱਕਵੇਂ ਉਚਾਰਣ ,ਲੈਅ, ਹਾਵ- ਭਾਵ ਅਤੇ ਗਤੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।
- ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਬਰੀਕੀਆਂ ,ਵਿਵਸਥਾ,ਢੰਗ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸੰਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੱਮਗਰੀ :- ਪੇਪਰ ਸ਼ੀਟ ,ਕੱਪੜੇ (ਨਵੇਂ/ਪੁਰਾਣੇ) , ਸਕੈਚ ਪੈਨ, ਢੋਲ ,ਘੰਟੀ ,ਡਮਰੂ ,ਗੱਤਾ ,ਗੂੰਦ ,ਚਾਰਟ ,ਕ੍ਰਿਆਨ ,ਅਖਬਾਰ ਆਦਿ।'ਕਵਿਤਾ ਮੰਜਰੀ' NCERT ਦਾ ਯੂ-ਟਯੂਬ ਚੈਨਲ ਸੰਦਰਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਦਿ।

ਗਤੀਵਿਧੀ -1 ਚੁੱਪੀ ਤੋੜਨਾ (ICE BREAKER)

ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਵਾਜਾਂ ਸੁਣੋ:-

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਵਾਜਾਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਰਵਾਓ।ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੱਖੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ,ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ,ਹਵਾ ਦੀ ਸਰਸਰਾਹਟ ,ਪੰਛਿਆਂ ਦੀ ਚਹਿਚਹਾਟ ,ਹੁੰਕਾਰ ,ਪੇੜ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ,ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਵਲੋਕਨ ਸ਼ਕਤੀ ,ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ,ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ਕਲਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਵੇਗਾ।ਨਾਲ ਹੀ ਮੌਖਿਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਥਨ ਕਲਾਂ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣਗੇ।

ਗਤੀਵਿਧੀ -2

ਮਦਦਗਾਰ ਬਚਪਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਦਾਕਾਰੀ , ਗਾਨ , ਹਾਵ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਉਣਗੇ।ਬਾਲ ਗੀਤ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਅਤੇ ਜਿਗਿਆਸਾ ਵੱਧਦੀ ਹੈਅਤੇ ਉਹ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਣਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ,ਧੁੰਨੀ ,ਚੜ੍ਹਦੇ -ਘੱਟਦੇ ਅਤੇ ਲੈਅ-ਤਾਲ ਨਾਲ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਜਿਹਿਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਦੀ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਵਰਤੋ ਹੋਵੇਗੀ।

- ਬੱਚੇ ਮਨ ਕੇ ਸੱਚੇ.........
- ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਜਾਣ ਕੇ ਹਮਕੋ.........
- ਆਉ ਬੱਚੇ ਤੁਮਹੇ ਸਿਖਾਏਂ.........
- ਏਕ ਮਾਰੀ ਢੀਂਗਲੀ ਨੇ ਏਵੀ ਸਜਾਓਂ (ਗੁਜਰਾਤੀ)............

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਲ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ (ਹੋਰ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ) ਲੈ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।ਇਹ ਗਤੀਵਿਧੀ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਰੋਚਕ ਅਤੇ ਆਨੰਦਦਾਈ ਅਨੁਭਵ ਕਰਵਾਏਗੀ।

ਗਤੀਵਿਧੀ -3

'ਬਚਪਨ' ਪਾਠ ਨੂੰ ਠੀਕ ਉਚਾਰਨ ,ਆਵਾਜ਼ ,ਹਾਵ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਲੈਅ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ।ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਗਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਸੰਸਮਰਨ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ:-

- ਸਾਡੇ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਪਾਠ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਕਿਵੇਂ ਅਲੱਗ ਹੈ ?
- ਕੀ-ਕੀ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਹਨ ?
- ਕੀ-ਕੀ ਨਵੀਨਤਾਂਵਾਂ ਹਨ ।ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਆਦਿ ਕਿਵੇਂ ਅਲਗ ਹਨ ?

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਗੱਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਚਾਰਟ ਬਣਾਓ, ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਭਿੰਨ-2 ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾਂ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੈਲੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ,ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ,ਵਿਆਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਆਦਿ ਤੇ ਚਰਚਾ ,ਕਲਾ ਪੱਖ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ,ਕੋਲਾਜ਼ ,ਗ੍ਰਾਫਿਕਸ ਦੁਆਰਾਂ ਚਾਰਟ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਗਤੀਵਿਧੀ -4

'ਬਚਪਨ' ਸੰਸਮਰਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਰਤਮਾਨ ਉਮਰ ਅਤੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਮਾਂ ਵੱਲ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਵੱਲ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਰੁਖ ਚਾਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣ ।ਇੱਥੇ ਜਿਸ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਜੋ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਕਲਾਵਾਂ ਹਨ,ਉਨਾਂ ਦੇ ਵੀ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਰਲੀ ,ਪਹਾੜੀ ,ਗੌੜ ,ਪਿਥੋਰਾ ,ਭੀਲ ,ਮਧੁਬਨੀ ਆਦਿ।ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਰੰਗੀਨ ਕਾਗਜਾਂ ਨਾਲ ਕੋਲਾਜ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।ਇਸ ਗਤਿਵਿਧੀ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ,ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਆਦਿ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਕਲਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਗਤੀਵਿਧੀ -5

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਕਾਰਜ :-

'ਬਚਪਨ' ਸੰਸਮਰਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਬਚਪਨ ਦੇ ਵੱਖ-2 ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਗੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਕਾਰਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।ਅੱਲਗ-2 ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਖਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਰੰਪਰਿਕ ਭੋਜਨ ,ਫਲ ਅਤੇ ਪੇਯ ਪਦਾਰਥ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਖਾਧੀਆਂ

ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹੋਏ ਚਿੱਤਰ ਤਿਆਰ ਕਰੋ ।ਲੇਖਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਨੇ ਅਤੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਚਾਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।ਲੇਖਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਥੂਲ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾਂ ਵਰਤਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ICT ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।ਇਨਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਨਾਵਾਂ ,ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ,ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਧਰੋਹਰਾਂ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬਧ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।ਇੱਥੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ,ਭੁਗੋਲ ,ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਬੋਧ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਕਲਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਮਲਿਤ ਕਰਕੇ ਦੱਸੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ।

ਮੁੱਲਾਂਕਣ:-ਨਿਰੰਤਰ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹੋਵੇਗਾ ।ਅਧਿਆਪਕ ਅਵਲੋਕਨ ਨੋਟ ,ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ, ਚਰਚਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਨਾਲ ਸਮਗਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੇ।

ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ:-

(ਸੰਗੀਤ ,ਤਾਲ, ਚਿੱਤਰ) **ਸੈਸ਼ਨ-5**

ਜਮਾਤ:- ਅਠਵੀਂ, ਵਿਸ਼ਾ :- ਹਿੰਦੀ (ਵਸੰਤ ,ਭਾਗ-3)

ਪਾਠ - 16 'ਭੋਰ ਅਤੇ ਵਰਖਾ'
ਪਾਠ - 5 'ਥੋੜੀ ਧਰਤੀ ਪਾਊ'

ਕਲਾ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਕਿਸਮ

ਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਲਾਵਾਂ

ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਜਮਾਤ ਸੱਤਵੀਂ ਦੀ ਪਾਠ - ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਇਹ ਪਾਠ ਹਨ:-

- 'ਭੋਰ ਅਤੇ ਵਰਖਾ' (ਵਸੰਤ ,ਭਾਗ-2)
- 'ਥੋੜੀ ਧਰਤੀ ਪਾਊ' (ਦੂਰਵਾ ,ਭਾਗ-2)

ਗਤੀਵਿਧੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹੀ ਸੋਚ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਜੁੜ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਪਾਠ - 4 'ਵਾਯੂ', ਪਾਠ- 5 'ਜਲ', ਪਾਠ- 8 'ਮਨੁਖ - ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨਉਨਿਆਕ੍ਰਿਆ ਉਸ਼ਣਕਟਿਬੰਧ ਅਤੇ ਉਪੋਸ਼ਨਪ੍ਰਦੇਸ਼'

ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਲਾ ਗਤੀਵਿਧੀ ਅੰਤਰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ

ਮਦਦਗਾਰ ਲਈ ਨੋਟ :-ਗਤੀਵਿਧੀ 1,2,3 ਅਤੇ 4 ਦੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤਿਆ ਗਈਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਇਸ ਰੂਪ ਤੋਂ ਥੋੜਿਆਂ ਵਖਰਿਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ:- 'ਭੋਰ ਅਤੇ ਵਰਖਾ' ,ਥੋੜੀ ਧਰਤੀ ਪਾਊ'

ਫੋਕਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੱਖਣ ਨਤੀਜੇ (ਵਿਦਿਆਰਥੀ) :-

ਸਿੱਖਣ ਵਾਲਾ ,ਪਾਠਾਂ (ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸੰਸਾਧਨ ਤੋਂ) ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ,ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੋਚਦਾ ਹੈ।ਘਟਨਾਵਾਂ ,ਵਿਚਾਰਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੱਮਗਰੀ :-

ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਪੈਨਸਿਲ ,ਕੈਂਚੀ ,ਗੂੰਦ ,ਚਾਰਟ ਪੇਪਰ ,ਕਲਰ ,ਪੁਰਾਣੇ ਅਖਬਾਰ ,ਮੈਗਜ਼ੀਨ ,ਸਕੈਚ ਪੈਨ ,ਡਬਲ ਟੇਪ ,ਸੈਲੋ ਟੇਪ ।ਸਾਦਾ ਸੰਗੀਤ ਤਿਆਰ ਕਰਣ ਲਈ ਡਫਲੀ ਜਾਂ ਮੰਜੀਰਾ (ਏ.ਆਈ.ਐਲ. ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਯੋਜਣਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਆਲੇ - ਦੁਆਲੇ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਸੱਮਗਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿਖਲਾਈ ਨੀਤੀਆਂ :-

ਗਤੀਵਿਧੀ -1 (ਐਸ.ਆਰ.ਜੀ ਲਈ, ਸਮਾਂ -1 ਘੰਟਾ)

ਸਵੇਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ,

ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਚਹਿਚਹਾਣਾ (ਆਈਸ ਬਰੇਕਰ,ਚੁੱਪੀ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਗਤੀਵਿਧੀ)

ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਖੜੇ ਹੋਣ ਲਈ ਕਹੋ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਗੌਰਇਆ ਦੀ ਅਵਾਜ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਹੋ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ-

ਆਪਣੀ ਹਥੇਲੀ ਨੂੰ ਚੁੰਮਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇਜ਼ ਆਵਾਜ਼ ਕਰੋ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ 3 ਮਿੰਟ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰੱਖੋ।ਵਿਚਾਰ ਮੰਥਨ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ

- ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ?
- ਕੀ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁੱਝ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਹੈ?
- ਦਿਨ ਦੇ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਹਿਚਹਾਟ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ?

ਇਹ ਇੱਕ ਅਨੁਭਵੀ ਮੱਦਦਗਾਰ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ?
- ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਣ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
- ਜੇ ਵਰਖਾ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ?
- ਉਹ ਕੀ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਜਾਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ?
- ਤੁਹਾਡੇ ਬਚਪਣ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਿੰਨਾ ਅਲੱਗ ਹੈ ?

ਸਮੂਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ

ਪਗ 1

ਅੱਗੇ ਦੀ ਚਰਚਾ ਲਈ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੋ ਤਾਂ ਕਿ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਬਚਪਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸਵੇਰ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਣ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਕੀ ਸੀ? ਇਹ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੂਕ ਅਭਿਨੈਅ, ਸਕਿਟ, ਰੋਲ ਪਲੇਅ (Role Play) ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣਾ, ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਜਾਂ ਪੇਟਿੰਗ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਕਲਾ ਗਤੀਵਿਧੀ ਜਿੱਥੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਾਗੀਦਾਰ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਸਕਣ।

ਪਗ-2

ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਬੁਲਾਓ। ਯੋਗਤਾ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰੇਖਣਾ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਸ਼ਾ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸਤੂਤੀ ਲਈ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ/ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਦੇ ਵਾਤਾਨਰਣ ਨਾਲ ਜੋੜੇਗੀ ਜੋ 'ਭੋਰ ਅਤੇ ਵਰਖਾ' ਕਵਿਤਾ ਲਈ ਪਿਛੋਕੜ ਹੈ।

ਪਗ-3

ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਸਤੂਤੀ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਗਤੀਵਿਧੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦਗਾਰ/ ਅਧਿਆਪਕ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਯਸ਼ੋਦਾ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗਾਉਂਦੀ ਸੀ 'ਜਾਗੋ ਬੰਸੀ ਵਾਲੇ ਲਲਨਾ, ਜਾਗੋ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ….'' ਮੀਰਾਂਬਾਈ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਨੇਹ ਭਾਵ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਨੂੰ ਇੱਕਠੇ ਕਵਿਤਾ ਗਾਉਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰੋ ।ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮੱਦਦਗਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਉਹਨਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮੁਲਾਂਕਣ :- ਸਮੂਹ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਤੇ ਅਵਲੋਕਣ (ਪ੍ਰੇਖਣ)ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਲਾ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮੱਦਦਗਾਰ ਚੈਕ ਲਿਸਟ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਗਤੀਵਿਧੀ -2 (30ਮਿੰਟ) (ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ)

ਅਗਲੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ ''ਬਰਸੇ ਬਦਰੀਆਂ ਸਾਵਣ ਦੀ''

ਪਗ-1 :- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਂਗਲੀਆਂ ਨਾਲ ਟੱਪ- ਟੱਪ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਾਲੀਆਂ ਬਜਾਉਣ ਅਤੇ ਵਰਖਾ ਦੀ ਅਵਾਜ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਹੋ । ਬਲੈਕਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ 'ਬਰਸੇ ਬਦਰੀਆਂ' ਲਿਖੋ । ਉਹ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਯਾਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਵਾਜ਼ਾ (ਵਰਖਾ ਦੀਆਂ) ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੀਡਿਓ ਦਿਖਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ, ਜੋ ਵਰਖਾ ਦੀਆਂ ਡਿੱਗਣ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕਣ।ਡਰੱਮ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲੈਅ ਅਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਗਤੀਵਿਧੀ ਹੋਰ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਗ-2 :- ਸਰੀਰ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ (ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਜੁਬਾਨ ਆਦਿ) ਤੋਂ ਅੱਲਗ-ਅਲੱਗ ਅਵਾਜ਼ਾ ਕੱਢਦੇ ਹੋਏ ਵਰਖਾ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਣਾਓ। ਇਸ ਲਈ ਦੋ ਗੁਰੱਪ ਬਣਾਓ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣ ਲਈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਬੂੰਦ ਕਿਵੇਂ ਡਿਗੀ ਅਤੇ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਘੱਟ ਵਰਖਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਖਾ (ਵਰਖਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਕਮੀ) ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ, ਪੈਰਾ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਲੈਅ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਵਾਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

- ਜੇ ਵਰਖਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ?
- ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਪਾਠ " ਜਲ " ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ।
- ਅਗਲੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਸੱਤਰਾ ਸਿੱਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਲੈਅ-ਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਸੁਰ ਅਤੇ ਤਾਲ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਬੋਲ , ਇੱਕ ਗੀਤ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੁਲਾਂਕਲ:- ਦੂਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਸਤੂਤੀਆਂ (ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ) ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਅਵਲੋਕਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਈ ਟਿੱਪਣੀ ਦਿਓ।ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਣ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗਤੀਵਿਧੀ - 3 (30 ਮਿੰਟ)

ਕਵਿਤਾ- " ਥੋੜੀ ਧਰਤੀ ਪਾਉ" (ਦੂਰਵਾ, ਭਾਗ-2, ਪਾਠ-5)

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਖੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਭਾਵਾਤਮਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਸੱਤਰਾਂ ਪੜਦੇ ਹਨ।ਉਹ ਚਾਰ ਸੱਤਰਾਂ ਪੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਗਰੁਪਾਂ ਵਿੱਚ ਅਗਲੀਆਂ ਚਾਰ ਸੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜਨ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਲਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਸਿਖਿਆ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਮੁਲਾਂਕਣ- ਸੰਕੇਤਕ

- ਮੌਖਿਕ ਅਤੇ ਗੈਰ ਮੌਖਿਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ
- ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਅਵਧਾਰਨਾ ਦੀ ਸਮਝ
- ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਹਿਲ
- ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ

ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਕਲਾ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਪਰਿਣਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ।

ਸੰਦਰਭ

- ਬਨਰਜੀ, ਸ਼ਰਬਰੀ, 2018 ਜਾਏ ਆਫ ਥਿਏਟਰ ਟੀਚਰਜ ਹੈਂਡਬੁਕ- ਅਪੱਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਟੇਜ (ਜਮਾਤ 6-8) ਐਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
- ਬਨਰਜੀ, ਸ਼ਰਬਰੀ, 2018 ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਿਕਸ਼ਕ ਸੰਦਰਸ਼ਿਕਾ (ਜਮਾਤ 6-8) ਐਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
- 2005 ਨੈਸ਼ਨਲ ਫੋਕਸ ਗਰੁਪ ਆੱਨ ਆਰਟਸ, ਮਿਉਜਿਕ, ਡਾਂਸ ਐਂਡ ਥਿਏਟਰ (1-7) ਇਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਰਿਕੁਲਰ ਫਰੇਮਵਰਕ. ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
- 2018 ਲਰਨਿੰਗ ਆਉਟਕਮਜ ਐਟ ਦ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਟੇਜ,ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

- ਸੁਧੀਰ, ਪਵਨ 2015 ਟਰੇਨਿੰਗ ਪੈਕੇਜ ਆਨ ਆਰਟ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਟੀਚਰਜ, ਵਾਲਊਮ 1 ਅਤੇ 2 ਐਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਨੋਟ- ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਠਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਹੈ। ਵਿਡਿਉ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮਾਂ ਦੀ ਸੀ.ਡੀ. ਸੰਖਿਆਂ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਠਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੂਚੀ ਅਲਗ ਤੋਂ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਨ।

- ਹਰ ਦਿਨ ਕਲਾ ਦਿਵਸ (ਕਲਾ ਸਿਖਿਆ) (ਬੀ ਆਰ ਡੀ- ਐਮ-136)- ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣਾ, ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾ ਸਮੱਰਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਲਾ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਸਿਖਿਆ, ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਆਨੰਦਦਾਇਕ, ਰੋਚਕ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। https://nroer.gov.in/55ab34ff81fcc64fld806025/file/5880928d472d4ac74d236ad5
- ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ (ਕਲਾ ਸਿਖਿਆ) (ਬੀ ਟੀ- ਐਮ- 1091)- ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਲਾ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮੂਲਭੂਤ ਹਨ।
- ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਲ (ਕਲਾ ਸਿਖਿਆ) ਕਲਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਲਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਹੀ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕਲਾ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਕੁੰਜੀਗਤ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਸਾਂਝੀ ਕਲਾ (ਕਲਾ) (ਬੀ ਆਰ ਡੀ- ਐਮ-696)- ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਲੁਪਤ ਕਲਾ ਮਤਲਬ ਸਾਂਝੀ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਗੋਬਰ ਅਤੇ ਰੰਗੀਨ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਗਜ ਤੇ ਬਣਨ ਲੱਗੀ। ਇਹੀ ਨਹੀ ਕਲਾਕਾਰ ਰਾਏ ਸੋਨੀ ਵੀ ਉਸ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀ ਕਲਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
- ਆਈ.ਸੀ.ਟੀ.ਐਨ.ਆਰ.ਓ.ਈ.ਆਰ.ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ(ਅਗਸਤ- 2014) ਪ੍ਰਿੰਟ ਆਰਟ (ਸਟੈਂਸਿਲਜ) (ਬੀ ਆਰ ਡੀ- ਐਮ-685)- ਆਈ.ਸੀ.ਟੀ.ਐਨ.ਆਰ.ਓ.ਈ.ਆਰ.ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ(ਅਗਸਤ- 2014) ਪ੍ਰਿੰਟ ਆਰਟ (ਸਟੈਂਸਿਲਜ)
- ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਪੰਜਾ- ਇਹ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਬੱਚਿਆ ਦੁਆਰਾ ਅੰਗੂਠੇ, ਪਤਿੱਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨ (ਪ੍ਰਿੰਟ) ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ।
- ਕਲਰ ਅਰਾਉਂਡ ਅਸ- ਇਹ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀਰੰਗ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਰਕੇ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ।
- ਜਰਨੀ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਪੇਂਟਿਗ ਭਾਗ 1 ਅਤੇ ਭਾਗ 2 (ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ) (ਸੀ.ਸੀ.ਆਰ.ਟੀ) (ਬੀ ਆਰ ਡੀ- ਐਮ-676, ਬੀ ਆਰ ਡੀ- ਐਮ-77)- ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਵੱਖ -ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਭਾਰਤੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਹਿਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤੂਤੀ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

- ਬਾਂਸ ਦੀ ਹਸਤਸ਼ਿਲਪ ਕਲਾ-(ਬੀ ਟੀ- ਐਮ-966) ਬਾਲ ਭਵਨ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਕਾਰਜਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਇਹ ਬਾਂਸ ਕਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਹੈ।
- ਕਾਰਜ ਕਲਾ (ਬੀ ਟੀ- ਐਮ-072) ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਸਿਖਾਂਉਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬੱਚੇ ਸਸਤੇ, ਕੰਮ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਖਿਡੌਣੇ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ 'ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਪਟਾਕਾ' ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਪਟਾਕੇ ਅਤੇ ਖਿਡੋਣੇ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਹਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਚਿੱਆ ਲਈ ਸੁਰਖਿਅਤ, ਧੂੰਏ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ (ਕਲਾਬਾਜ਼), ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ (ਰੱਕੇਟ), ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ (ਅਦਭੁਤ ਖਰਗੋਸ਼) ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ (ਪੰਖਾ) (ਬੀ ਟੀ- ਐਮ-072)- ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ ਨਾਮਕ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਲੜੀ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਸਤੇ, ਕੰਮ੍ਹ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਖਿਡੌਣੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਕਲਾਬਾਜ਼, ਇਕ ਕਠਪੁਤਲੀ ਵਾਂਗ ਦਿਖਣ ਵਾਲਾ ਖਿਡੌਣਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਛਾਲ ਵੀ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਬੱਬਿੰਗ ਬਟਰਫਲਾਈ ਟੋਆਇ- ਇਹ ਬੇਕਾਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਹੈ। ਇਹ ਬੱਬਿੰਗ ਬਟਰਫਲਾਈ ਟੋਆਇ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾਉਦਾਂ ਹੈ।https://nroer.gov.in/55ab34ff81fcc64fld806025/file/57da300d16b51c69a20c6fc2
- ਆਰਿਗੇਮੀ ਸੀਰਿਜ- ਬਿੱਲੀ, ਝਾਲਰ, ਮਡੀਉਲਰ ਆਰਿਗੇਮੀ ਬਾੱਲ, ਪੁਸਤਕ ਚਿੰਨ੍ਹ (ਬੁਕ ਮਾਰਕ), ਫੋਲਡਿੰਗ ਪੇਪਰ ਹਾਰਟ, ਲਾਰਡ ਗਣੇਸ਼ ਸਵੀਟ ਮੋਦਕ, ਮਦਰ ਟੇਰੇਸਾ ਦਾ ਮੈਡੀਸਨ ਪਰਸ, ਨੋ ਗਲੂ ਬੈਗ ਆਦਿ।(https://nroer.gov.in555534f81fccb4f1d806025/search result/search-text=origami?#results)
- ਮੈਥ ਐਕਟੀਵਿਟੀ 031- ਇਹ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਪੇਪਰ ਫੋਲਡਿੰਗ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਵਿਭਿੰਨ ਜਿਆਮਿਤੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਜਾਣਨ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।(https://nroer.gov.in/55ab34ff81fcc64fld806025/page/5717ef316b51c090c3868e2)
- ਮੈਥ ਐਕਟੀਵਿਟੀ- ਵੀਡੀਉ ਦੇ ਸੁਗਹਿ ਵਿੱਚ ਗਣਿਤ ਦੀਆਂ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ, ਸਤਿਆਪਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦ੍ਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਹਨ।(https://nroer.gov.in/55ab34ff81fcc64fld806025/page/586d3c05472d4a4f9d1aa461
- ਖੇਡ-ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਮੁਖੋਟੇ- ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਬਚਿੱਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲੀ ਜੁਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਬਣੇ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਮੁਖੋਟ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਆਉ ਪੁਤਲੀ ਬਣਾਈਏ-ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਠਪੁਤਲੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ।
- ਚੂਹਾ ਦੋੜ ਬਿੱਲੀ ਆਈ-ਇਹ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਮੁਖੋਟੇ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ।ਬਚਿੱਆਂ ਦਾ ਇਕ ਗਰੁਪ ਮੁਖੋਟੇ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸੋਖੇ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਕਾਗਜ਼ ਨੂੰ ਫਾੜਣ ਅਤੇ ਚਿਪਕਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਖੋਟਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਸਿਖਦਾ ਹੈ। ਵਿਧੀ ਬਚਿੱਆਂ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਉਹਨਾਂਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿਖਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਭਰਤਨਾਟਿਅਮ(ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ.-918, ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ.-919, ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ.-920, ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ.-909, ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ.-911)- ਨਾਚ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ, ਸ਼ਰੀਰ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਸੰਯੋਜਨ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਨਾਚ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ, ਪੰਜ ਜਾਥੀ ਏਤਿਹਾਸਿਕ ਹਵਾਲੇ (ਵਿਭਿੰਨ ਗਣਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੈਅਬੱਧ ਤਾਲ), ਪਦਭੇਦ- ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਅਤੇ ਅਵਸਥਿਤੀ, ਨਾਚ ਦੀਆਂ ਮੂਲਭੂਤ ਗੱਲਾਂ-1 ਅਦਵਾ I, ਨਾਚ ਦੀਆਂ ਮੂਲਭੂਤ

ਗੱਲਾਂ-2 ਅਦਵਾ II,ਨਾਚ ਦੀਆਂ ਮੂਲਭੂਤ ਗੱਲਾਂ-3 ਅਦਵਾ III, ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ- ਇੱਕ ਜਾ ਦੋਨੇ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ, ਭੰਗਿਮਾ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ- ਪਥਾਕਾ, ਭੰਗਿਨਾ ਦੀ ਵਰਤੋ, ਅਰਧਪਥਾਕਾ, ਭੰਗਿਮਾ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ- ਤ੍ਰਿਪਟਾ, ਤਾਕਾਹਰਕਾਰੇ, ਮੁਖਾਅਰਧਚੰਦਰ ਮਯੂਰਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰੀਵਾ।

- ਭਰਤਨਾਟਿਅਮ- ਬੇਸਿਕਸ ਆਫ ਡਾਂਸ, ਭਾਗ 1 ਅਤੇ 14, ਭਰਤਨਾਟਿਅਮ 01 ਅਤੇ 2 (ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਨਾਚ) (ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ.-ਐਮ.- 074) - ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤਨਾਟਿਅਮ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੁਕ ਕਰਨਾ ਹੈ।ਆਪਣੀ ਲੁਭਾਵਨੀ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਕ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਭਰਤਨਾਟਿਅਮ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਰਤਕੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗੀਤਾ ਚੰਦਰਨ, ਬਚਿੱਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੁੱਝ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਵੀ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਂਦੀ ਹੈ।ਮਨੀਪੁਰੀ ਨਾਚ 1 ਅਤੇ 2 (ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ-095, ਬੀ.ਆਰ.ਡੀ.-ਐਮ-944) - ਇਸ ਭਾਰਤ ਦੇ 'ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਨਾਚ' ਲੜੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਾਚ ਤੇ ਦੂਜਾ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਹੈ।ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਲੈਆਤਮਕ ਗਤੀ ਤੇ ਕੇਦੰਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨਾਚ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ
- ਕੱਥਕ ਨਾਲ ਜਾਣਪਛਾਣ ਭਾਗ 1,2,3 ਅਤੇ 4 (ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ-086) - ਸੁਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੱਥਕ ਨਰਤਕੀ ਉਸ਼ਾ ਸ਼ਰਮਾ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਜਦੋ ਉਹ ਕਿਸ਼ੋਰ ਸੀ। ਉਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਕਾਲਿਆ ਨਾਗ ਮੰਥਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੜੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੱਥਕ ਨਾਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
- ਕੱਥਕਲੀ- 01 (ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਨਾਚ) (ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ-074)- 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਨਾਚ' ਲੜੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਨਾਚ ਦੇ ਰੂਪ ਕੱਥਕਲੀ ਤੇ ਹੋਏ ਦੋ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਕੱਥਕਲੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ- ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਮੇਕਅਪ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਪੋਸ਼ਾਕ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਕ ਸਾਜਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਕੱਥਕਲੀ- 02 (ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਨਾਚ) (ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ-744)- 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਨਾਚ' ਲੜੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਨਾਚ ਦੇ ਰੂਪ ਕੱਥਕਲੀ ਤੇ ਹੋਏ ਦੋ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਕੱਥਕਲੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ- ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੇ ਮੇਕਅਪ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਪੋਸ਼ਾਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਕ ਸਾਜਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਇੱਕਤ ਬੁਣਾਈ (ਅੰਗ੍ਰੇਜੀ) 01-ਇੱਕਤ ਬੁਣਾਈ ਦੀ ਕਲਾ ਇਥੇ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।ਬੁਣਾਈ ਹਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਜਰਾਤ, ਆਂਧਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/Page/ 587f44a1472d4a3cb1aae626

- ਸਤੀਤ੍ਰਿਆ ਨਾਚ-ਆਸਾਨ - ਸਤੀਤ੍ਰਿਆ ਨਾਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਨਾਚ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਹਨ, ਇਸਨੂੰ ਪੰਦਰਵੀ ਸਦੀ ਦੇ ਭਗਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਦੋਰਾਨ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੀ.ਸੀ.ਆਰ.ਟੀ. ਅਤੇ ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀਡਿਉ ਲੈਕਚਰ ਸਮੇਤ ਇੱਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਹੈ। https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/Page/ 58809532472d4ac74d236b41

- ਸਾਡੇ ਸਾਜ (ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ-025) ਇਹ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਬੱਚਿਆ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਪਰਿਚਿਤ ਕਰਾਉਂਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਾਰ ਯੁਕਤ ਸਾਜਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਇਸ ਉਪਰ ਵੀ ਚਾਣਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਸਾਜਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇ ਪੁਨਰਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੀਏ (ਮੂੰਕ ਅਦਾਕਾਰੀ) (ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ-166) ਇਹ ਇੱਕ ਮੂਕ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਹੈ।ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬੱਚਿਆ ਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਜਾਂ ਆਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਅੱਲਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਲਈ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।ਮੂਕ ਅਦਾਕਾਰੀ ਜਾਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਗਰੁਪ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਬੱਚਾ ਇੱਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਪੜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਰਵਿੰਦਰ ਸੰਗੀਤ ' ਲੋਕ ਗੀਤ ਬਾਉਲ' (ਗੀਤ, ਸੱਕਾਟਿਸ਼ ਬੈਲੇ, ਨਾਚ, ਨਾਟਕ 'ਤੋਲੇ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ") (ਬੀ.ਆਰ.ਡੀ.-ਐਮ-202) - ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਦੀ 150ਵੀਂ ਜੈਅੰਤੀ ਦੇ ਅਵਸਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਐਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ.ਨੇ 20 ਦੰਸਬਰ 2011 ਨੂੰ ਉਤਸਵ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਸ ਅਵਸਰ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਦੇਬੂ ਚੌਧਰੀ ਦੇ ਸਿਤਾਰ ਵਾਰਨ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

- ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਜਮਾਤਾਂ ਲਈ ਰੰਗਮੰਚ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (ਮਿਰਰ ਗੇਮ) (ਬੀ.ਆਰ.ਡੀ.-ਐਮ-529) ਪੰਤਾਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਿਰਰ ਗੇਮ ਖੇਡਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਭਿਨੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਚਿੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ।
- ਕਿਸ਼ਨ ਦਾ ਉਡਣ ਖਟੋਲਾ- ਇਹ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸਿਖਣ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ।ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰਜਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਰੋਜ਼ ਬਦਲਦੇ ਕੈਸੇ ਚੰਦ (ਚੇਂਜਿਗ ਮੂਨ) ਭਾਗ 1 - ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਰੋਜ਼ ਬਦਲਦੇ ਚੰਦ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਐਨੀਮੇਟੀਡ ਚਰਿਤਰ ਉਸਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੰਖ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।
- ਰੋਜ਼ ਬਦਲਦੇ ਕੈਸੇ ਚੰਦ (ਚੇਂਜਿਗ ਮੂਨ) ਭਾਗ 2 - ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਸਾਨੂੰ ਦਿਖਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਬੱਸ ਉਸਨੂੰ ਅੰਗੂਠੇ ਤੋਂ ਵੀ ਛੋਟੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਾਲੇ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ।ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਉਸਨੂੰ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਬੰਟੇ ਦਾ ਆਕਾਰ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੱਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਸਨੂੰਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੰਟੇ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਦਰਮਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ।
- ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਧੋਖਾ (ਮੂਵਿੰਗ ਮੂਨ) - ਚੰਦ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਜੋ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੇ ਘੁੰਮਣ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਚੰਦ ਦੇ ਘੁੰਮਣ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਵੀ ਇੱਕ ਭਰਮ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਜਾਟਨ ਹੋਰ (ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ-172)ਪਰਸ਼ਾ ਤੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਸਮਾਖਿਆ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ , ਕਿਵੇਂ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਐਮ.ਐਲ.ਐਲ. ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਪੜਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਸੱਮਗਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ।ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ 1997 ਲਈ ਜਾਪਾਨੀ ਇਨਾਮ ਮਿਲਿਆ।'ਇੱਕ ਜਾਟਨ ਹੋਰ' ਦਾ ਛੋਟਾ ਸੰਸਕਰਨ।
- ਏ ਬਰਥਡੇ ਪਾਰਟੀ (ਬੀ.ਟੀ.-ਐਮ.- 813) ਖੇਡ ਦਾ ਅੰਦਾਜਾ ਲਗਾਉਣਾ, ਦੇਖ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਉ ਅਸੀਂ ਬਿੰਦੂ 1 ਤੋਂ 5 ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੀਏ- ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਕਠਪੁਤਲੀ ਚਰਿਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ , ਤੁਕਬੰਦੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ, ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਜੰਗਲ ਦੇ ਜਿਰਾਫ ਐਨਿਮੇਟਿਡ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰ ' ਛੂਉ ਅਤੇ ਦੱਸੋ' ਖੇਡ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬੈਠਕ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ।
- ਨੋ ਗ੍ਰਾਮ ਇਨ ਦ ਸਕਾਈ - ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਿਰਫ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤੱਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਿਕ ਸਿਖਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰਚਨਾਤਮਕ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੀਡੀਉ ਵਿੱਚ ਬਾਲ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਸਰਲ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/ file / 5882097d 472d4acf0f809 ada

- ਆਧਾਰ ਤੋਂ ਆਕਾਰ - ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਆਧਾਰ ਤੋਂ ਆਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਆ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/58510673472d4a9b25a0905c

- ਰੰਗ ਫੁਹਾਰ - ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਆਕ੍ਰਿਤਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/5851003c472d4a9b25a08cfc

- ਆਉ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਈਏ – ਨੱਕ- ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚਨੱਕ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/5850fb81472d4a9b25a0899c

- ਆਉ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਈਏ- ਸਾਡਾ ਤੋਤਾ- ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚਿਆ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/5850f8e9472d4a9b25a08780

- ਚਮਤਕਾਰੀ ਚਿੱਤਰਕਲਾ – ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚਚਮਤਕਾਰੀ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਨੂੰ ਰੰਗਾ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। copy link
- ਦੋ ਰੰਗਾ ਤੋਂ ਤੀਜਾ ਰੰਗ -ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚਦੋ ਰੰਗਾ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤੀਜਾ ਰੰਗ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/5850f7c5472d4a9b25a08651

- ਆਉ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਸਿਖੀਏ -ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸਿਫਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰ ਤੱਕ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/5850e764472d4a9b25a07d48

- ਖੇਡ ਪਿਟਾਰਾ – ਖੇਡ ਪਿਟਾਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚਬੱਚੇ ਕੁੱਝ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਗਾ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/588208f6472d4acf0f809ab6

- ਖੇਡ ਘਰ 1 – ਖੇਡ ਘਰ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਚਲਾਂਗੇ ਜਿਥੇ ਖੇਡ ਹੀ ਖੇਡ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/58820b6c472d4aded939163a

- ਖੇਡ ਘਰ 2 – ਖੇਡ ਘਰ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਤਾਂਸ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਮਹਿਲ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾਂਗੇ ਅਤੇ ਅਮੀਨਾ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇੱਕ ਗੁਫਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/58820be6472d4aded939165e

- ਖੇਡ ਘਰ 3 – ਖੇਡ ਘਰ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਦਰਖਤ ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਤੋਂ ਪੀਪਣੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾਂਗੇ। ਹਵਾ ਅਤੇ ਅਵਾਜ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਵੀ ਜਾਣਾਗੇ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/58820c6a472d4aded9391682

- ਕਠਪੁਤਲੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਲਾਈ, ਸਵੱਛਤਾ – ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਠਪੁਤਲੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦੁਆਰਾ ਕਠਪੁਤਲੀ ਦੁਆਰਾਸਵੱਛਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/588209f6472d4acf0f809afe

- ਇੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ (ਪਰਿਆਨ) -ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਪੰਜਵੇਂ ਯੁਵਾ ਮਹੋਤਸਵ ਦੀ ਇੱਕ ਝਲਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੂਰਤੀ ਕਲਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/588206a1472d4acf0f809a26

- ਦਸਤਾਨਿਆਂ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਠਪੁਤਲੀਆਂ (ਗਲੱਬ ਪੱਪਟ) ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ 'ਲਾਲਚ ਬੁਰੀ ਬਲਾ ਹੈ'- ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਉਂਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਠਪੁਤਲੀ ਦੇ ਨਾਲ 'ਲਾਲਚ ਬੁਰੀ ਬਲਾ ਹੈ' ਕਹਾਣੀ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/588091da472d4ac74d236ab1

- ਬਾਂਧਨੀ- ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਕੱਪੜਾ ਬੰਨ ਕੇ, ਰੰਗਨ ਦੀ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f5237472d4a3cb1aaea82

- ਸਿੱਖੋ ਅਤੇ ਦੱਸੋ - ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਪੰਤਗ ਅਤੇ ਗੁੱਡੀਆ ਬਣਾਨਾ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f4dfa472d4a3cb1aae8f6

- ਲਕੜੀ ਉੱਤੇ ਨਕਾਸ਼ੀ - ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਲਕੜੀ ਉੱਤੇ ਨਕਾਸ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f47a5472d4a3cb1aae6fe

- ਟੇਰਾਕੋਟਾ - ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਟੇਰਾਕੋਟਾ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f5191472d4a3cb1aaea3a

- ਫੋਟੋ ਫਰੇਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ - ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਬੇਕਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਫੋਟੋ ਫਰੇਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f48ed472d4a3cb1aae76a

- ਨੀਕੀ ਬੁਣਕਰ - ਇਹ ਨਾਗਾਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਾਲ ਬੁਣਕੇ, ਨੀਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਤਚੀਤ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਲਾ ਦੇ ਮੱਹਤਵ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਲਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f48bc472d4a3cb1aae746

- ਕਿਸੀ ਨੇ ਸੁੱਟਿਆ, ਕਿਸੀ ਨੇ ਸਵਾਰਿਆ -ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਬੇਕਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਅਤੇ ਸਜਾਵਟੀ ਸਮਾਨ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f46ff472d4a3cb1aae6b6

- ਬੇਸਟ ਆਉਟ ਆਫ ਵੇਸਟ ਗੁਜਰਾਤੀ - ਇਹ ਇੱਕ ਪੈਨ ਸਟੈਂਡ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਪੁਰਾਨੀਆਂ ਚੂੜੀਆਂ ਦਾ ਦੁਬਾਰਾ ਉਪਯੋਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਚਨਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰ ਲਾਗਤ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f4291472d4a3cb1aae572

- ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ, ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਉੱਡਣ ਵਾਲੀ ਚਿੜੀ ਬਨਾਉਣਾ – ਇਸ ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਉੱਡਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚਿੜੀ ਬਨਾਉਣਾਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f468a472d4a3cb1aae66e

- ਇੱਕਤ ਬੁਣਾਈ – ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਇਕਕਤ ਬੁਣਾਈ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।ਇਹ ਬੁਣਾਈ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।ਗੁਜਰਾਤ, ਆਂਧਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਦੀ ਇਕਕਤ ਬੁਣਾਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲਗ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f43b6472d4a3cb1aae602

- ਫਿਗਰ ਪਪੇਟ, ਚੂਹਾ ਬਣਾਨਾ- ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਗੋਂਦ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਚੂਹਾ ਪਪੇਟ ਬਣਾਨਾ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f42f1472d4a3cb1aae5ba

- ਡੋਗਰਾ ਕਲਾ -ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚਡੋਗਰਾ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।ਡੋਗਰਾ ਕਲਾ ਪੀਤਲ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f42ad472d4a3cb1aae596

- ਬਾਂਸ ਦੀ ਹਸਤਸ਼ਿਲਪ ਕਲਾ – ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚਬਾਂਸ ਦੀ ਹਸਤਸ਼ਿਲਪ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 1999 ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਸਤਸ਼ਿਲਪ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਪੁਰਸਕਾਰਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨੇਂਦਰ ਡੇਕਾਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਇਸ ਸ਼ਿਲਪ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f4265472da3cb1aae52a

- ਅਨਮੋਲ ਤੋਜਫਾ – ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਰੱਦੀ ਕਾਗਜ਼ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੀਪਾ ਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦਾ ਤੋਜਫਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਅਨਮੋਲ ਤੋਹਫਾ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587f41f7472d4a3cb1aae506

- ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ, ਭਾਗ 1 – ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਆਰੀਗੈਮੀ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਕੁੱਝ ਮਾਡਲ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ।ਡਾਕਟਰ ਅਨਿਲ ਅਵਚਟ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮਾਡਲ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587df0db472d4a1e60684e6f

- ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ, ਭਾਗ 2- ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਆਰੀਗੈਮੀ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਕੁੱਝ ਮਾਡਲ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ।ਡਾਕਟਰ ਅਨਿਲ ਅਵਚਟ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮਾਡਲ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ।

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587df14c472d4a1e60684e93

- ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ, ਭਾਗ 3-ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਆਰੀਗੈਮੀ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਕੁੱਝ ਮਾਡਲ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ।ਡਾਕਟਰ ਅਨਿਲ ਅਵਚਟ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮਾਡਲ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587df1ca472d4a1e60684eb7

- ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ, ਭਾਗ 4- ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਆਰੀਗੈਮੀ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਕੁੱਝ ਮਾਡਲ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ।ਡਾਕਟਰ ਅਨਿਲ ਅਵਚਟ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮਾਡਲ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587df255472d4a1e60684edb

- ਕਾਗਜ਼ ਕਲਾ, ਭਾਗ 5- ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਆਰੀਗੈਮੀ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਕੁੱਝ ਮਾਡਲ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ।ਡਾਕਟਰ ਅਨਿਲ ਅਵਚਟ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮਾਡਲ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ।
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/587df29c472d4a1e60684eff

- ਸੋਡਿਅਮ ਰੈਪ(ਵੀਡਿਓ)
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/59f024ca16b51c59f65dfb62

- ਹਾਉ ਮੇਟੱਲਸ ਆਰ (ਆੱਡਿਓ)
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/ 59d5cfa916b51c458daf9249

- ਸੇੱਕਸ ਡਿਟਰਮਿਨੇਸ਼ਨ ਇਨ ਹੁਮਨ (ਵੀਡਿਓ)
  https://youtu.be/YVHDgyhS9pA

- ਡੈਜ਼ਲਿੰਗ ਫਲੇਮ (ਆੱਡਿਓ)
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025file/59f0240716b51c59f65dfa43

- ਸੋਡਿਅਮ ਰੈਪ (ਆੱਡਿਓ)
  https://www.youtube.com/watch?v=fl13QIGxiZA

- ਕੈਂਡਲਜ ਫਲੇਮ (audio)
  https:// nroer. gov.in/ 55ab34ff81fccb4f1d806025/ file/59f023ed16b51c59f65dfa15

- ਕੈਂਡਲਜ ਫਲੇਮ (ਵੀਡਿਓ)
  https://www.youtube.com/watch?v=ZyAvCq-8u-o&feature=youtu.be

- ਡਾੱਲੀ (ਵੀਡਿਓ)
  https://www.youtube.com/watch?v=-JidbymamRE&feature=youtu.be

- ਸੈਕਸ ਡਿਟਰਮਿਨੇਸ਼ਨ ਇਨ ਹੂਮਨ (ਵੀਡਿਉ)
  https://www.youtube.com/watch?v=YVHDgyhS9pA&feature=youtu.be

- ਫ੍ਰਿਕਸ਼ਨ ਹੇਲਪਸ ਮੰਕੀ ਟੂ ਕਲਾਇੰਬ ਦ ਟ੍ਰੀ (ਵੀਡਿਉ)
  https://www.youtube.com/watch?v=gRQYgE5b2iE&feature=youtu.be

- ਥੰਡਰਿੰਗ ਐਂਡ ਲਾਇਟਨਿੰਗ (ਗ੍ਰਾਫਿਕ ਸਟੋਰੀ)
  https://www.youtube.com/watch?v=\51nDyzMMo38feature=youtu.be

- ਲ਼ਾਇਟ(ਆੱਡਿਉ)
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/59f0244716b51c59 f65dfad0

- ਮਾਡਲ ਆਫ ਆਈ- ਵੰਡਰਫੁਲ ਮਾਡਲ ਟੂ ਅੰਡਰਸਟੈਂਡ ਦ ਵਰਕਿੰਗ ਆੱਫ ਦ ਆਈ (ਵੀਡਿਉ)
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/page/5699f8c481fccb15fb21412d

- ਵਾੱਟ ਇਜ਼ ਲਾਇਟ (ਵੀਡਿਉ)
  https://www.youtube.com/watch?v=JTj5kvgy_mo&feature=youtu.be

- ਫਿਲਪ ਇਟ – ਮੂਨ (ਵੀਡਿਉ)
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/page/5699f87f81fccb15fb213df1

- ਪੇਜੇਜ਼ ਆੱਫ ਮੂਨ (ਵੀਡਿਉ)
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/page/5699ffec81fccb15fb21970c

- ਜਲ ਗਿਆ ਸਲਫਰ (ਆੱਡਿਉ)
  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/59f0243616b51c59f65dfaa0

- ਮੁੰਨੀ ਆਜ ਉਦਾਸ ਹੈ (ਆੱਡਿਉ)

  https://nroer.gov.in/55ab34ff81fccb4f1d806025/file/59f0246316b51c59f65dfafe

- ਮੁੰਨੀ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੈ(ਵੀਡਿਉ)
  https://www.youtube.com/watch?v=BNExO7BapKc&feature=youtu.be

- ਵਿਸਥਾਪਣ ਅਭਿਕ੍ਰਿਆ (ਵੀਡਿਉ)
  https://www.youtube.com/watch?v=FUq8RQ75Lpw&feature=youtu.be

- ਲਿੰਗ ਨਿਰਧਾਰਨ (ਵੀਡਿਉ)
  https://www.youtube.com/watch?v=9ojCq0ISlYM&feature=youtu.be

- ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਔਰ- ਭਾਗ 1- (ਵੀਡਿਉ)
  https://www.youtube.com/watch?v=LMslLNScWDI&feature=youtu.be

- ਘਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਬੰਦਰ ਪੇੜ ਪਰ ਚੱੜਾ (ਵੀਡਿਉ)
  https://www.youtube.com/watch?v=INSPFxi6_uw&feature=youtu.be

- ਵਿਗਿਆਨ ਗੀਤ ਮੰਜਰੀ (ਉੱਚ ਪ੍ਰਥਮਿਕ ਸੱਤਰ) ਆੱਡਿਉ ਡੀਵੀਡੀ - 110
- ਸਾਇੰਸ ਮੈਲੋਡੀਜ਼ (ਉੱਚ ਪ੍ਰਥਮਿਕ ਸੱਤਰ) ਆੱਡਿਉ ਡੀਵੀਡੀ - 109
- ਮੈਲੋਡੀਜ਼ ਆੱਫ ਸਾਇੰਸ (ਉੱਚ ਪ੍ਰਥਮਿਕ ਸੱਤਰ) ਆੱਡਿਉ ਡੀਵੀਡੀ